

A – Teisingumo Teismo raida ir veikla 2009 m.

Parengė Teisingumo Teismo pirmininkas Vassilios Skouris

Šioje pirmoje Metinio pranešimo dalyje bendrai apžvelgiama 2009 m. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo veikla. Pirma, joje informuojama apie Teisingumo Teismo raidą pasibaigusiais metais pabrėžiant institucinius pokyčius, turėjusius įtakos jo veiklai, bei vidaus organizacijos ir darbo metodų pakeitimus (1 skyrius). Antra, joje pateikiama Teisingumo Teismo darbo krūvio ir vidutinės proceso trukmės statistikos duomenų analizė (2 skyrius). Galiausiai, kaip ir kiekvienais metais, joje aptariamos pagal sritis suskirstytos pagrindinės teismo praktikos tendencijos (3 skyrius).

1.1. Lisabonos sutarties įsigaliojimas – neabejotinai įsimintiniausias 2009 m. įvykis, padaręs poveikį Teisingumo Teismo institucinei raidai. Ja buvo pakeistos kelios ES sutarties ir EB sutarties nuostatos, susijusios su Teisingumo Teismu. Kai kurie iš šių pakeitimų padaryti dėl Europos Sąjungos trijų ramsčių struktūros panaikinimo, atitinkamai Europos bendrijos išnykimo ir dėl juridinio asmens statuso, kurį nuo šiol turi Sąjunga. Kiti pakeitimai yra konkretesni ir tiesiogiai taikomi Teisingumo Teismui.

Paminint tik svarbiausius pakeitimus, reikia visų pirma nurodyti, kad Sąjungos teisminė institucija nuo 2009 m. gruodžio 1 d. vadinama Europos Sąjungos Teisingumo Teismu. Kaip ir anksčiau, šią instituciją sudaro trys teismai, kurie nuo šiol vadinami: Teisingumo Teismas, Bendrasis Teismas ir Tarnautojų teismas.

Galimybė steigti kitus specializuotus teismus ir toliau išlieka, tačiau įsigaliojus Lisabonos sutarčiai steigti bus galima pagal įprastą teisėkūros procedūrą, t. y. taikant bendro sprendimo, esant kvalifikuotajai daugumai, procedūrą, o ne sprendžiant vieningai, kaip buvo anksčiau. Tas pats galioja darant Teisingumo Teismo statuto pakeitimus, išskyrus nuostatas dėl teisėjų ir generalinių advokatų statuso bei kalbų vartojimo Teisingumo Teisme.

Svarbus pakeitimas susijęs su Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo narių skyrimo tvarka. Teisėjus ir generalinius advokatus nuo šiol skiria valstybių narių vyriausybių atstovų konferencija, pasikonsultavusi su komitetu, įgaliotu pateikti nuomonę dėl kandidatų tinkamumo eiti Teisingumo Teismo teisėjo ar generalinio advokato ir Bendrojo Teismo teisėjo pareigas. Šį komitetą sudaro septyni asmenys, kurie parenkami iš buvusių abiejų teismų narių, nacionalinių aukščiausiųjų teismų narių ir pripažintos kompetencijos teisininkų, iš kurių vieną siūlo Europos Parlamentas.

Kalbant apie Teisingumo Teismo jurisdikciją, reikia pažymėti, kad ji apima su Europos Sąjungos teise susijusius klausimus, nebent Sutartyse nustatyta kitaip. Taigi, kadangi neliko ramsčių ir Lisabonos sutartimi panaikinti ES 35 ir EB 68 straipsniai, kuriais buvo ribojama Teisingumo Teismo jurisdikcija, jis įgyja bendrąją jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės srityje.

Pirma, kalbant apie policijos ir teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, Teisingumo Teismo jurisdikcija priimti prejudicinius sprendimus tampa privaloma ir neapima nuo kiekvienos valstybės narės pareiškimo, kad ji pripažįsta šią jurisdikciją, tokiam pareiškime nurodant nacionalinius teismus, kurie gali į ją kreiptis. Vis dėlto pereinamojo laikotarpio nuostatose numatyta, kad tokia visiška jurisdikcija bus taikoma tik praėjus penkeriems metams nuo Lisabonos sutarties įsigaliojimo.

Antra, kalbant apie vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitas su laisvu asmenų judėjimu susijusias politikos sritis (be kita ko, teismų bendradarbiavimą civilinėse bylose, teismo sprendimų pripažinimą ir vykdymą), pažymėtina, kad nuo šiol į Teisingumo Teismą gali kreiptis ne tik nacionaliniai aukščiausieji teismai, bet visi teismai ir jis dabar gali priimti sprendimus dėl viešosios tvarkos priemonių tarpvalstybinės kontrolės srityje.

Be to, svarbu pažymėti, kad įsigaliojus Lisabonos sutarčiai Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija tampa privalomu teisės aktu ir jai suteikiama tokia pati teisinė galia kaip ir Sutartims¹. Galiausiai jautrioje bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) srityje Teisingumo Teismas išimties tvarka turi jurisdikciją, pirma, prižiūrėti, kad būtų atribota Sąjungos kompetencija ir BUSP, kurios įgyvendinimas neturi daryti poveikio Sąjungos kompetencijos vykdymui ir institucijų įgaliojimams įgyvendinti Sąjungos išimtinę ir pasidalijamąją kompetenciją, ir, antra, nagrinėti ieškinius dėl sprendimų, patvirtinančių prieš fizinius ar juridinius asmenis nukreiptas ribojančias priemones, kurių Taryba imasi, pavyzdžiui, kovodama su terorizmu (lėšų įšaldymas), panaikinimo.

Lisabonos sutartyje taip pat yra reikšmingų pakeitimų, susijusių su procedūromis Sąjungos teismuose. Tarp pačių svarbiausių reikia nurodyti, pirma, kad sušvelnintos privačių asmenų dėl Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų priimtų reglamentuojančio pobūdžio teisės aktų pareikštų ieškinių priimtumo sąlygos. Konkrečiai tariant, fiziniai ir juridiniai asmenys nuo šiol gali pareikšti ieškinį dėl reglamentuojančio pobūdžio teisės akto, jeigu jis tiesiogiai su jais susijęs ir jei nėra priimtų jį įgyvendinančios priemonės. Taigi tokie asmenys nebeturi įrodyti, kad toks teisės aktas su jais konkrečiai susijęs.

Antra, Lisabonos sutartimi sugriežtinamas piniginių sankcijų (vienkartinį sumų ir (arba) periodinių baudų) skyrimo mechanizmas, kai nevykdomas teismo sprendimas dėl įsipareigojimų neįvykdymo. Konkrečiai tariant, nuo šiol Teisingumo Teismui suteikiama galimybė jau priimant pirmąjį sprendimą dėl įsipareigojimų neįvykdymo skirti pinigines sankcijas tuo atveju, jeigu Komisijai nepranešama apie direktyvą perkeliančias nacionalines nuostatas.

1.2. Be Lisabonos sutartimi numatytų reformų, reikia nurodyti ir 2009 m. sausio 13 d. Teisingumo Teismo procedūros reglamento pakeitimą (OL L 24, p. 8). Šis pakeitimas susijęs su šio reglamento 7 straipsnio 3 dalimi, nustatančia teismo pirmininko ir kolegijų pirmininkų rinkimo tvarką. Ankstesnėje šios nuostatos redakcijoje buvo numatyti dviejų balsavimų rinkimai. Antrame balsavime surinkus vienodai balsų, buvo išrenkamas pagal amžių vyriausias teisėjas. Naujoje šios nuostatos redakcijoje numatyta, kad jeigu nėra vienas teisėjas negauna daugiau nei pusės Teisingumo Teismą sudarančių teisėjų balsų, surengiami kiti balsavimai, kol balsų dauguma bus pasiekta.

2. Iš 2009 m. Teisingumo Teismo teisminės veiklos statistikos matyti, kad apskritai našumas padidėjo bei buvo išlaikyta patenkinama procedūrų trukmė. Taip pat svarbu nurodyti tęstinę tendenciją – didėjantį Teisingumo Teismui pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą skaičių.

¹ Be to, ES sutarties 6 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „Sąjunga prisijungia prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos. Šis prisijungimas neturi įtakos Sutartyse apibrėžtai Sąjungos kompetencijai“. Protokole Nr. 8 numatyta, kad susitarime dėl prisijungimo visų pirma turi būti nurodyta, „galimo Sąjungos dalyvavimo Europos konvencijos kontrolės organuose konkreči tvarka [ir] mechanizmai, būtini užtikrinant, kad ne valstybių narių ieškiniai ir asmenų skundai būtų deramai pateikiami atitinkamai valstybėms narėms ir (arba) Sąjungai“. Šis prisijungimas „nedaro poveikio nei Sąjungos kompetencijai, nei jos institucijų įgaliojimams“.

Taigi 2009 m. Teisingumo Teismas baigė 543 bylas (grynasis skaičius, atsižvelgiant į sujungtas bylas), o tai labai didelis padidėjimas, palyginti su ankstesniais metais (2008 m. baigtos 495 bylos). Šiose bylose priimti 377 sprendimai ir 165 nutartys. 2009 m. priimtų sprendimų skaičius – vienas didžiausių Teisingumo Teismo istorijoje.

Teisingumo Teisme buvo iškeltos 561 naujos bylos (neatsižvelgiant į bylas, kurios sujungtos dėl tarp jų esančio ryšio), o tai šiek tiek mažiau, palyginti su 2008 metais (iškeltos 592 bylos). Vis dėlto reikia pažymėti, kad šiais metais iškeltų bylų dėl prašymų priimti prejudicinius sprendimus skaičius yra didžiausias iš buvusių (302 bylos).

Kalbant apie procedūrų trukmę, reikia pažymėti, kad statistikos duomenys yra labai teigiami. Bylų dėl prašymų priimti prejudicinius sprendimus nagrinėjimas vidutiniškai užtruko 17,1 mėnesio, t. y. praktiškai tiek, kiek 2008 metais (16,8 mėnesio). Vidutinė tiesioginių ieškinių ir apeliacinių skundų nagrinėjimo trukmė buvo atitinkamai 17,1 mėn. ir 15,4 mėn. (2008 m. – 16,9 mėn. ir 18,4 mėn.).

Didėjantis Teisingumo Teismo veiksmingumas sprendžiant bylas paaiškinamas ne tik pastaraisiais metais įvykdytomis jo darbo metodų reformomis, bet ir tuo, kad siekiant pagreitinti atskirų bylų rūšių nagrinėjimą buvo dažniau taikomi jo turimi įvairūs procesiniai instrumentai (prejudicinių sprendimų priėmimo skubos tvarka procedūra, nagrinėjimas pirmenybės tvarka, pagreitinta procedūra, supaprastinta procedūra ir galimybė priimti sprendimą be generalinio advokato išvados).

Taikyti prejudicinių sprendimų priėmimo skubos tvarka procedūrą prašyta 3 bylose, o atsakinga kolegija nusprendė, kad Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytos sąlygos buvo įvykdytos 2 iš šių bylų. Tos bylos buvo išspręstos vidutiniškai per 2,5 mėnesio.

Taikyti pagreitintą procedūrą prašyta 5 bylose, tačiau nė vienoje jų nebuvo įvykdytos Procedūros reglamente nustatytos sąlygos. Remiantis 2004 m. susiklosčiusia praktika, prašymai taikyti pagreitintą procedūrą patenkinami arba atmetami motyvuota Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi. Beje, pirmenybės tvarka nagrinėtos 8 bylos.

Be to, atsakydamas į tam tikrus prašymuose priimti prejudicinį sprendimą pateiktus klausimus Teisingumo Teismas nuolat taikė Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalyje numatytą supaprastintą procedūrą. Remiantis šia nuostata iš viso buvo priimtose 22 nutartys, kuriomis užbaigtos bylos.

Galiausiai Teisingumo Teismas dar dažniau naudojo savo Statuto 20 straipsnyje numatyta galimybę priimti sprendimą be generalinio advokato išvados, kai byloje nekyla naujas teisės klausimas. Paminėtina, kad apytiksliai 52 % iš 2009 m. paskelbtų sprendimų buvo priimti be generalinio advokato išvados (2008 m. – 41 %).

Dėl bylų paskirstymo skirtingų sudėčių Teisingumo Teismo kolegijoms atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2009 m. didžioji kolegija išnagrinėjo apytiksliai 8 %, penkių teisėjų kolegijos – 57 %, o trijų teisėjų kolegijos – apie 34 % sprendimais baigtų bylų. Reikia nurodyti, jog, palyginti su praėjusiais metais, sumažėjo didžiosios kolegijos išnagrinėtų bylų procentas (2008 m. – 14 %), o trijų teisėjų kolegijų išnagrinėtų bylų skaičius išaugo (2008 m. – 26 %). Kalbant apie bylas, baigtas teismo nutartimis, 84 % iš jų priėmė trijų teisėjų kolegijos, 10 % – penkių teisėjų kolegijos, o 6 % sudaro teismo pirmininko priimtose nutartys.

Išsamesnius 2009 teisminių metų statistikos duomenis skaitytojas gali rasti šio pranešimo C punkte.

Konstituciniai arba instituciniai klausimai

Reikėtų paminėti keletą sprendimų, priimtų sprendžiant ginčus, susijusius su pirmojo ramsčio nuostatų, kaip teisinio pagrindo, parinkimu. Byloje *Parlamentas prieš Tarybą* (2009 m. rugsėjo 3 d. sprendimas, C-166/07) Teisingumo Teismas nusprendė, kad Bendrijos finansinė parama Tarptautiniam Airijos fondui turėjo būti grindžiama dviem teisiniais pagrindais, t. y. EB 159 ir 308 straipsniais. Rėmimasis šiais dviem pagrindais sukelia Bendrijos teisės aktų leidėjui pareigą derinti skirtingas teisės aktų priėmimo procedūras priimant vieną ir tą patį teisės aktą.

Teisingumo Teismas visų pirma priminė, kad Bendrijos kompetencijos sistemoje teisės akto teisinio pagrindo parinkimas turi būti grindžiamas objektyviais kriterijais, kuriems galima taikyti teisminę kontrolę ir kuriems, be kita ko, priskirtinas atitinkamo teisės akto tikslas ir turinys. Pagrįsta remtis EB 308 straipsniu kaip teisiniu pagrindu tik tuomet, kai jokioje kitoje Sutarties nuostatoje Bendrijos institucijoms nenumatomi reikiami įgaliojimai priimti atitinkamą teisės aktą. Be to, norint remtis šia nuostata reikalaujama, kad numatyti veiksmai būtų susiję su „bendros rinkos veikimu“.

Tada Teisingumo Teismas konstatavo, kad, pirma, Reglamento (EB) Nr. 1968/2006 dėl Bendrijos finansinės paramos Tarptautiniam Airijos fondui (2007–2010 m.)² tikslai atitinka tuos, kurių siekiama Bendrijos ekonominės ir socialinės sanglaudos politika, ir, antra, kad Bendrijos finansinė parama Fondui, neatsižvelgiant į jos teisinį reglamentavimą, yra specialūs veiksmai, kurie, esant būtinybei jų imtis ne struktūrinių fondų srityje siekiant EB 158 straipsnyje numatytų tikslų, gali būti įgyvendinami pagal EB 159 straipsnio trečią pastraipą. Vis dėlto nei bendradarbiavimo tarp Komisijos ir Fondo būdai, nei Bendrijos finansinės paramos sąlygos ir jos mokėjimo tvarka neleidžia Bendrijai užkirsti kelio tam, kad naudodamas šią paramą Fondas nesiimtų veiksmų, kurie, nors ir atitinka susitarimo dėl Tarptautinio Airijos fondo tikslus, tačiau nepatenka į Bendrijos ekonominės ir socialinės sanglaudos politikos taikymo sritį arba bent jau nėra administruojami laikantis kriterijų, kuriuos taiko Bendrija vykdydama šią politiką. Todėl Bendrijos teisės aktų leidėjas galėjo teisėtai nuspręsti, kad dalis pagal šį reglamentą finansuojamos veiklos nepatenka į Bendrijos ekonominės ir socialinės sanglaudos politikos taikymo sritį. EB 159 straipsnis taikomas tik autonomiškiems Bendrijos veiksams, kurie administruojami pagal Bendrijos teisės aktus ir kurių turinys patenka į Bendrijos ekonominės ir socialinės sanglaudos politikos taikymo sritį. Taigi EB 159 straipsnio trečia pastraipa pati savaime nesuteikia Bendrijai reikiamos kompetencijos siekti Bendrijos ekonominės ir socialinės sanglaudos politikos tikslų teikiant finansinę paramą Reglamente Nr. 1968/2006 numatytais sąlygomis.

Vis dėlto Reglamentu Nr. 1968/2006 siekiama remti dviejų valstybių narių įsteigtos tarptautinės organizacijos, kurios tikslas – stiprinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, veiksmus. Tačiau, kaip matyti iš EB 2 straipsnio ir EB 3 straipsnio 1 dalies k punkto, ekonominės ir socialinės sanglaudos stiprinimas kitoje nei Sutarties XVII antraštinės dalies taikymo srityje yra Bendrijos tikslas. Be to, šio reglamento tikslas susijęs su bendra rinka, nes juo siekiama ekonominės dviejų valstybių narių regionų, kurių padėtis nepalanki, pažangos, o dėl to ir bendros rinkos veikimo pažangos.

Teisingumo Teismas iš to daro išvadą, kad atsižvelgiant į tai, jog Reglamentu Nr. 1968/2006 siekiama EB 2 straipsnyje, EB 3 straipsnio 1 dalies k punkte ir Sutarties XVII antraštinėje dalyje numatytų tikslų, nors ši antraštinė dalis savaime nesuteikia Bendrijai kompetencijos jų siekti, Bendrijos teisės aktų leidėjas turėjo kartu remtis EB 159 straipsnio trečia pastraipa ir EB 308 straipsniu, laikydamasis juose numatytų teisės aktų priėmimo procedūrų, t. y. EB 251 straipsnyje numatytos „bendro sprendimo“ procedūros ir vieningo balsavimo Taryboje procedūros.

² 2006 m. gruodžio 21 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1968/2006 (OL L 409, p. 81).

Toliau, kalbant apie pirmojo ramsčio nuostatų, kaip tinkamo teisinio pagrindo, parinkimą, pažymėtina, kad byloje *Komisija ir Parlamentas prieš Tarybą* (2009 m. rugsėjo 8 d. sprendimas, C-411/06) Teisingumo Teismas nagrinėjo ginčą, susijusį su Reglamento (EB) Nr. 1013/2006 dėl atliekų vežimo³ teisiniu pagrindu. Šioje byloje jis nusprendė, kad šį teisės aktą reikėjo grįsti tik EB 175 straipsnio 1 dalimi, o ne EB 133 straipsniu ir EB 175 straipsnio 1 dalimi, nes jo padariniai bendrai prekybos politikai tebuvo šalutiniai.

Remiantis įprasta Teisingumo Teismo praktika, tik išimtiniais atvejais, jei aktu tuo pat metu siekiama kelių tikslų arba jį sudaro kelios neatskiriamos sudėtinės dalys, iš kurių nė viena nėra mažiau svarbi ir netiesioginė, palyginti viena su kita, toks aktas turi būti grindžiamas atitinkamais skirtingais teisiniais pagrindais. Šioje byloje Komisija laikėsi nuomonės, jog pasirinkti du teisinius pagrindus buvo privaloma dėl to, kad šį reglamentą sudarė dvi neatskiriamos sudėtinės dalys, iš kurių viena susijusi su bendra prekybos politika, o kita – su aplinkos apsauga, ir kurios nėra mažiau svarbios ar netiesioginės, palyginti viena su kita.

Teisingumo Teismas Komisijai nepritarė ir nusprendė, jog išnagrinėjus ginčijamą reglamentą matyti, kad jis tiek pagal savo tikslą, tiek pagal turinį iš esmės skirtas žmonių sveikatos ir aplinkos apsaugai nuo galimo žalingo atliekų vežimo iš vienos valstybės į kitą poveikio. Konkrečiai tariant, kadangi išankstinio rašytinio pranešimo ir leidimo procedūra aiškiai siekiama apsaugoti aplinką, kai atliekos vežamos iš vienos valstybės narės į kitą, ir todėl ji teisingai pagrįsta EB 175 straipsnio 1 dalimi, būtų nenuoseklu manyti, kad ta pati procedūra, kai ji taikoma vežant atliekas tarp valstybių narių ir trečiųjų valstybių, siekiant to paties tikslo – apsaugoti aplinką, turi bendros prekybos politikos priemonės požymių ir todėl turi būti pagrįsta EB 133 straipsniu. Šią išvadą patvirtina su šiuo reglamentu susijusių teisės aktų analizė. Plačiai aiškinant bendros prekybos politikos sąvoką nepaneigiamas tvirtinimas, kad Reglamentas Nr. 1013/2006 iš esmės yra aplinkos apsaugos politikos instrumentas. Bendrijos aktas gali priklausyti šiai sričiai, net jeigu juo numatytos priemonės gali paveikti prekybą. Iš tiesų Bendrijos teisės aktas priskirtinas išimtinai kompetencijai EB 133 straipsnyje numatytos bendros prekybos politikos srityje, tik jeigu jis susijęs su tarptautine prekyba, nes daugiausia skirtas prekybai skatinti, palengvinti ar reglamentuoti ir tiesiogiai ir nedelsiant paveikia prekybą arba atitinkamų produktų prekybą. Šiuo atveju akivaizdu, kad taip nėra. Iš tiesų Reglamentu Nr. 1013/2006 siekiama ne apibrėžti požymius, kuriuos turinčios atliekos gali laisvai judėti vidaus rinkoje arba prekiaujant su trečiosiomis šalimis, bet nustatyti suderintą procedūrą, kuriomis siekiant apsaugoti aplinką gali būti apribotas atliekų judėjimas, sistema.

Kilus ginčui, kuriame ramstyje įtvirtintu teisiniu pagrindu remtis, buvo pradėta byla *Airija prieš Parlamentą ir Tarybą* (2009 m. vasario 10 d. sprendimas, C-301/06). Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo⁴ turėjo būti priimta remiantis EB sutartimi, nes ji daugiausia susijusi su vidaus rinkos veikimu.

Iš tikrųjų Bendrijos teisės aktų leidėjas gali remtis EB 95 straipsniu ypač tais atvejais, kai egzistuoja tokių nacionalinės teisės aktų skirtumų, kurie gali pažeisti pagrindines laisves arba iškraipyti konkurenciją, taip tiesiogiai darydami įtaką vidaus rinkos veikimui. Tačiau buvo matyti, kad skirtumai tarp įvairių nacionalinės teisės aktų, priimtų su elektroniniais ryšiais susijusių duomenų saugojimo srityje, galėjo turėti tiesioginės įtakos vidaus rinkos veikimui ir kad buvo galima

³ 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1013/2006 (OL L 190, p. 1).

⁴ 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB (OL L 105, p. 54).

numatyti, jog ši įtaka tik stiprės. Tokia situacija pateisina tai, kad Bendrijos teisės aktų leidėjas, siekdamas apsaugoti gerą vidaus rinkos veikimą, priima suderintas taisykles.

Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, jog ta pačia direktyva buvo pakeistos Direktyvos dėl privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje, kuri irgi buvo pagrįsta EB 95 straipsniu, nuostatos. Tokiomis aplinkybėmis, kadangi šia direktyva pakeista egzistuojanti direktyva, kuri yra Bendrijos *acquis* sudėtinė dalis, ji negalėjo būti grindžiama ES sutarties nuostata nepažeidžiant ES 47 straipsnio.

Galiausiai Teisingumo Teismas konstatavo, kad Direktyva 2006/24 reglamentuojamos operacijos, kurios visiškai nesusijusios su galimu policijos ar teismų bendradarbiavimo baudžiamosios teisės srityje įgyvendinimu. Ja nederinami nei kompetentingų teisėsaugos valdžios institucijų prieigos prie duomenų, nei šių institucijų naudojimosi arba keitimosi šiais duomenimis klausimai. Šie klausimai, iš principo patenkantys į ES sutarties VI antraštinės dalies taikymo sritį, neįtraukti į šios direktyvos nuostatas. Iš to matyti, kad materialinis Direktyvos 2006/24 turinys iš esmės susijęs su paslaugų teikėjų veikla atitinkamame vidaus rinkos sektoriuje ir neapima ES sutarties VI antraštinei daliai priskiriamos valstybės veiklos. Atsižvelgiant į šį materialinį turinį reikia konstatuoti, kad Direktyva 2006/24 daugiausia susijusi su vidaus rinkos veikimu.

Nors Teisingumo Teismas jau seniai paskelbė bendruosius Bendrijos teisės principus, vis dėlto jie ir toliau aptariami teismo praktikoje. Byloje *Heinrich* (2009 m. kovo 10 d. sprendimas, C-345/06) Teisingumo Teismas pabrėžė būtino teisės aktų paskelbimo reikšmę ir taip patvirtino teisinio saugumo, kaip bendrojo Bendrijos teisės principo, svarbą.

Keleivis nebuvo įleistas į lėktuvą Vienos Švechato oro uoste dėl to, kad jo rankiniame bagaže buvo daiktų, kurie pagal Bendrijos reglamentus laikomi draudžiamais. Reglamentu (EB) Nr. 2320/2002⁵ draudžiama, be kita ko, lėktuvuose turėti tam tikrus daiktus, kurie bendrai nurodyti reglamento priede pateikiamame sąraše. Šio reglamento įgyvendinimas užtikrinamas Reglamentu (EB) Nr. 622/2003⁶ ir jo priedu, 2004 m. iš dalies pakeistu Reglamentu (EB) Nr. 68/2004⁷, kuris niekada nebuvo paskelbtas.

Dėl šio atsisakymo įleisti į lėktuvą suinteresuotasis asmuo pareiškė ieškinį siekdamas, kad jo atžvilgiu taikytos priemonės būtų pripažintos neteisėtomis. Nacionalinis teismas pateikė Teisingumo Teismui klausimą, ar reglamentai ir jų dalys, kurie nebuvo paskelbti *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*, vis tiek gali būti privalomi.

Savo sprendime Teisingumo Teismas visų pirma priminė, kad iš EB 254 straipsnio 2 dalies formuluotės matyti, jog reglamentas gali turėti teisinių padarinių, tik jeigu jis buvo paskelbtas *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*. Tada jis pabrėžė, kad valstybėje narėje Bendrijos institucijos priimtu aktu fizinių ir juridinių asmenų atžvilgiu negalima remtis, kol jiems nebuvo sudaryta galimybė su šiuo aktu susipažinti jį tinkamai paskelbus Oficialiajame leidinyje. Tie patys principai taikomi nacionalinėms priemonėms, kuriomis įgyvendinami Bendrijos teisės aktai.

⁵ 2002 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2320/2002, nustatantis civilinės aviacijos saugumo bendrąsias taisykles (OL L 355, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 7 sk., 7 t., p. 181).

⁶ 2003 m. balandžio 4 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 622/2003, nustatantis priemonės bendriesiems pagrindiniams aviacijos saugumo standartams įgyvendinti (OL L 89, p. 9; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 7 sk., 7 t., p. 252).

⁷ 2004 m. sausio 15 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 68/2004, iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) Nr. 622/2003, nustatantį priemonės bendriesiems pagrindiniams aviacijos saugumo standartams įgyvendinti (OL L 10, p. 14).

Dėl nagrinėjamo atvejo Teisingumo Teismas pažymėjo, kad Reglamentu (EB) Nr. 2320/2002 nustatomos pareigos privatiems asmenims tiek, kiek juo lėktuvuose draudžiami tam tikri daiktai, nurodyti reglamento priede. Kadangi Reglamento (EB) Nr. 622/2003 priedas nebuvo paskelbtas, Teisingumo Teismas negalėjo nustatyti, ar jame taip pat numatytas draudžiamų daiktų sąrašas ir todėl nustatomos pareigos privatiems asmenims. Teisingumo Teismas pridūrė, kad vis dėlto negalima atmesti galimybės, jog taip buvo šiuo atveju. Be to, kaip teigia Teisingumo Teismas, draudžiamų daiktų sąrašas nepatenka į nė vieną slapčių ir neskelbiamų priemonių ir informacijos kategoriją. Iš to matyti, kad jei Reglamentu Nr. 622/2003 iš tikrųjų padarytos minėto draudžiamų daiktų sąrašo pataisos, jis dėl to neišvengiamai negalioja. Teisingumo Teismas iš to padarė išvadą, kad Reglamento Nr. 622/2003 priedas tiek, kiek juo nustatomos pareigos privatiems asmenims, nėra privalomas.

Byloje *Foshan Shunde Yongjian Housewares & Hardware prieš Tarybą* (2009 m. spalio 1 d. sprendimas, C-141/08 P) Teisingumo Teismas, priimdamas sprendimą dėl apeliacinio skundo, priminė, kaip svarbu gerbti teisę į gynybą, ir nubaudė už jos pažeidimą antidempingo procedūroje.

Ginčas kilo, be kita ko, dėl Reglamento (EB) Nr. 384/96⁸ 20 straipsnio 5 dalyje nustatyto termino, per kurį Komisija turi pateikti Tarybai galutinius pasiūlymus, nesilaikymo. Savo sprendime Teisingumo Teismas visų pirma paaiškino, jog Komisija turi laikytis šio termino tam, kad suteiktų įmonėms, informuotoms apie jos ketinimą padidinti antidempingo muitą, palyginti su numatytoju ankstesniame pranešime, galimybę pateikti savo pastabas. Tada Teisingumo Teismas priminė, kad Tarybos priimtas reglamentas gali būti panaikintas dėl termino nesilaikymo, tik jeigu dėl šio pažeidimo administracinė procedūra galėjo baigtis kitaip ir taip realiai paveikti suinteresuotosios įmonės teisę į gynybą.

Tam, kad būtų panaikintas nesilaikant 10 dienų termino priimtas Komisijos sprendimas, kuriuo atsisakyta suteikti rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančios įmonės statusą, suinteresuotoji įmonė turi įrodyti ne tai, kad galėjo būti priimtas kitoks sprendimas, o tik tai, kad tokia prielaida nėra visiškai atmestina, nes jeigu nebūtų padarytas šis procedūrinis pažeidimas, ji būtų galėjusi geriau užtikrinti savo gynybą. Dėl šio principo taikymo nagrinėjamoje byloje Teisingumo Teismas, priešingai nei Pirmosios instancijos teismas, nusprendė, kad, atsižvelgiant į tai, jog Komisija, gavusi suinteresuotųjų šalių pastabas, jau du kartus pakeitė savo poziciją, negalima atmesti galimybės, kad ji būtų dar kartą pakeitusi savo nuomonę, remdamasi suinteresuotosios įmonės išdėstytais argumentais. Todėl Teisingumo Teismas panaikino ne tik Pirmosios instancijos teismo sprendimą, bet ir ginčijamą Tarybos reglamentą.

Vis dar kalbant apie bendruosius Bendrijos teisės principus, reikia nurodyti, kad Teisingumo Teismas atsisakė akcininkų lygybės principą pripažinti bendruoju Bendrijos teisės principu. Taigi byloje *Audiolux ir kt.* (2009 m. spalio 15 d. sprendimas, C-101/08) jis nusprendė, kad Bendrijos teisėje nėra bendrojo teisės principo, pagal kurį smulkieji akcininkai yra saugomi dominuojančio akcininko, įgyjančio ar vykdančio bendrovės kontrolę, pareigos pasiūlyti nupirkti iš jų akcijas tokiomis pačiomis sąlygomis kaip tos, dėl kurių susitarta įsigyjant akcijų, suteikiančių ar sustiprinančių šio dominuojančio akcininko kontrolę. Teisingumo Teismo teigimu, vien aplinkybės, jog antrinė Bendrijos teisė numato tam tikras nuostatas, susijusias su smulkiųjų akcininkų apsauga, nepakanka savaime įrodyti, kad egzistuoja bendrasis Bendrijos teisės principas, ypač jei šios nuostatos taikomos tik nustatytoms ir konkrečioms teisėms. Be to, bendrasis vienodo požiūrio principas

⁸ 1995 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių (OL L 56, 1996, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 10 t., p. 45).

savaime negali lemti konkrečios pareigos dominuojančiam akcininkui kitų akcininkų atžvilgiu ar apibrėžti konkrečios situacijos, kuriai esant tokia pareiga atsiranda. Jis taip pat nelemia pasirinkimo tarp skirtingų galimų smulkiųjų akcininkų apsaugos priemonių. Teisingumo Teismo nuomone, toks požiūris reiškia, jog priimami teisės aktai turi būti grindžiami nagrinėjamų interesų pusiausvyra, iš anksto nustatant tikslas bei išsamias taisykles, ir jis negali būti kildinamas iš bendrojo vienodo požiūrio principo. Iš tiesų bendrieji Bendrijos teisės principai turi konstitucinį statusą, o minėtam požiūriui būdingas konkretumas, kuris reikalauja per teisėkūros procesą Bendrijos lygmeniu priimti antrinės teisės aktą.

Bet kokios diskriminacijos draudimas dėl pilietybės ir jo poveikis buvo nagrinėjamas neįprastoje byloje. Iš tikrųjų byloje *ČEZ* (2009 m. spalio 27 d. sprendimas, C-115/08) Teisingumo Teismas turėjo pareikšti savo nuomonę dėl šio principo EAEB sutarties taikymo srityje.

Austrijos apygardos teismas, kuriam žemės sklypų savininkai pateikė ieškinį, prašydami įpareigoti Čekijos Respublikoje esančią Temelino atominę elektrinę nutraukti kaimynams keliamą pavojų, pateikė Teisingumo Teismui klausimą, ar Čekijos valdžios institucijų išduotas leidimas eksploatuoti elektrinę turi būti pripažintas Austrijoje nagrinėjant tokios rūšies ieškinį, jeigu Austrijos įstatymuose toks pripažinimas nenumatytas.

Teisingumo Teismas visų pirma konstatavo, kad Temelino atominės elektrinės vykdoma pramoninė veikla patenka į Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties (EAEB) taikymo sritį. Toliau jis pabrėžė, kad įmonės, eksploatuojančios valstybėje narėje esantį įrenginį, paprastai yra įsteigtos pagal tos valstybės teisę ir jų padėtis panaši į šios valstybės piliečių padėtį. Todėl įrenginių, kuriems administracinis leidimas išduotas kitoje nei Austrijos Respublika valstybėje narėje, nepalankus nevienodas vertinimas turi būti laikomas kaip nevienodas vertinimas dėl pilietybės. Bet kokios diskriminacijos dėl pilietybės draudimo principas yra bendrasis Bendrijos teisės principas, kuris galioja ir EAEB sutarties taikymo srityje. Todėl būtent remiantis šia EAEB sutartimi turi būti nagrinėjamas nevienodas vertinimas, kurį Austrijos Respublika taikė branduolinės energijos įrenginių, dėl kurių administracinis leidimas išduotas kitoje valstybėje narėje, nenaudai. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad diskriminacijos dėl pilietybės negali pateisinti vien ekonominiai tikslai, kaip antai nacionalinių ūkio subjektų interesų apsauga. Jos negalima pateisinti ir gyvybės, visuomenės sveikatos, aplinkos ar teisės į nuosavybę apsaugos tikslu, nes egzistuoja Bendrijos teisinis reglamentavimas, kuriam iš dalies priskiriamas ir šis leidimas, užtikrinantis tokią apsaugą. Iš to matyti, kad Austrijos Respublika negalėjo pateisinti diskriminacijos, taikytos Čekijos Respublikoje išduoto administracinio leidimo eksploatuoti Temelino atominę elektrinę atžvilgiu.

Nors ieškinių dėl panaikinimo priimtino sąlygos buvo nagrinėjamos daugelyje teismo sprendimų, sujungtose bylose *Komisija prieš Ente per le Ville Vesuviane* (2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas, C-445/07 P ir C-455/07 P) Teisingumo Teismas, spręsdamas dėl apeliacinio skundo, turėjo dar kartą išnagrinėti valstybės administracinių teritorinių vienetų valdžios institucijų, suinteresuotų gauti finansinę paramą, pareikštų ieškinių priimtino sąlygas.

Priminęs, kad pagal EB 230 straipsnio ketvirtą pastraipą regioninis ar vietos teritorinis vienetas, kuris pagal nacionalinę teisę turi juridinio asmens statusą, gali pareikšti ieškinį dėl jam skirtų sprendimų ir dėl sprendimų, kurie yra tiesiogiai ir konkrečiai su juo susiję, Teisingumo Teismas patikslino, jog tiesioginės sąsajos sąvoka reikalauja, jog būtų tenkinami du kartu taikomi kriterijai, t. y. skundžiama Bendrijos priemonė, pirma, turi daryti tiesioginį poveikį subjekto teisei padėčiai ir, antra, nepalikti jokios diskrecijos adresatams, atsakingiems už jos įgyvendinimą.

Šiuo atžvilgiu, priešingai nei Pirmosios instancijos teismas, Teisingumo Teismas nusprendė, kad, sprendimu dėl Bendrijos finansinės paramos suteikimo paskyrus regioninį ar vietos teritorinį

vienetą už Europos regioninės plėtros fondo projekto įgyvendinimą atsakinga institucija, tai nereiškia, jog šis vienetas pats turi teisę į šią paramą. Be to, vien faktas, kad nacionalinės valdžios institucijos išreiškė savo ketinimą susigrąžinti šio regioninio ar vietos teritorinio vieneto nepagrįstai gautas sumas, yra jų autonomiškos valios egzistavimo išraiška, nesant tokių pareigų pagal Bendrijos teisę, o tai parodo atitinkamos valstybės narės diskreciją. Teisingumo Teismas nusprendė, kad Komisijos sprendimas nebuvo tiesiogiai susijęs su aptariama valstybės administracinio teritorinio vieneto valdžios institucija ir todėl ji galėjo kreiptis tik į nacionalinį teismą tam, kad ginčytų nacionalinių priemonių, susijusių su Bendrijos teisės akto taikymu, teisėtumą.

Teisingumo Teismas taip pat turėjo progą priminti rungimosi principo, taikomo procesui Bendrijos teisme, reikalavimus.

Byloje *Komisija prieš Airiją ir kt.* (2009 m. gruodžio 2 d. sprendimas, C-89/08 P) jis nusprendė, kad šis principas ne tik suteikia kiekvienai bylos šaliai teisę susipažinti su kitos šalies teismui pateiktais dokumentais bei pastabomis ir dėl jų pareikšti savo nuomonę ir ne tik draudžia Bendrijos teismui pagrįsti savo sprendimą faktinėmis aplinkybėmis ir dokumentais, su kuriais šalys ar viena iš jų negalėjo susipažinti ir dėl kurių dėl to negalėjo pareikšti savo pozicijos, bet ir apima šalių teisę susipažinti su teismo iniciatyva iškeltais teisiniais pagrindais, kuriais remdamasis šis teismas ketina priimti sprendimą ir dėl jų pareikšti savo nuomonę. Iš tikrųjų tam, kad būtų įvykdyti reikalavimai, susiję su teise į teisingą bylos nagrinėjimą, svarbu, jog šalys žinotų tiek faktines, tiek teises bylos aplinkybes, nuo kurių priklauso proceso baigtis, ir galėtų pagal rungimosi principą dėl jų pareikšti savo poziciją. Todėl, išskyrus ypatingus atvejus, ypač numatytus Bendrijos teismų procedūros reglamentuose, Bendrijos teismas negali sprendimo pagrįsti savo iniciatyva iškeltu teisiniu pagrindu, net jeigu jis grindžiamas viešosios tvarkos išlyga ir, kaip šiuo atveju, paremtas ginčijamo sprendimo motyvavimo stoka, jeigu prieš tai nenurodė šalims pateikti savo pastabų dėl šio pagrindo. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad analogiškais Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTK) 6 straipsnio aplinkybėmis jis nusprendė, jog būtent atsižvelgdamas į šį straipsnį ir į patį kiekvieno suinteresuotojo asmens teisės į rungimosi principu pagrįstą procesą bei į teisingą bylos nagrinėjimą šios nuostatos prasme tikslą, jis gali savo iniciatyva, generalinio advokato siūlymu ar šalių prašymu priimti nutartį atnaujinti žodinę proceso dalį pagal savo Procedūros reglamento 61 straipsnį, jeigu mano, kad nepakanka informacijos arba kad byla turi būti nagrinėjama remiantis argumentu, dėl kurio šalys nepareiškė savo nuomonių (žr. 2000 m. vasario 4 d. Nutarties *Emesa Sugar*, C-17/98, Rink. p. I-665, 8, 9 ir 18 punktus bei 2000 m. vasario 10 d. Sprendimo *Deutsche Post*, C-270/97 ir C-271/97, Rink. p. I-929, 30 punktą). Šiuo atveju, Teisingumo Teismo teigimu, iš bylos medžiagos ir Teisingumo Teisme vykusio posėdžio matyti, kad Pirmosios instancijos teismas skundžiamu sprendimu panaikino Komisijos sprendimą remdamasis savo iniciatyva iškeltu pagrindu dėl EB 253 straipsnio pažeidimo, prieš tai nenurodęs šalims per rašytinę ar žodinę proceso dalis pateikti savo pastabas dėl šio ieškinio pagrindo. Taip pasielgęs Pirmosios instancijos teismas pažeidė rungimosi principą ir neigiamai paveikė Komisijos interesus. Teisingumo Teismas paaikškino, kad, kaip pažymėjo generalinis advokatas, nors iš tiesų motyvavimo stoka yra pažeidimas, kurio iš esmės negalima atitaisyti, vis dėlto tokios stokos konstatavimas išplaukia iš vertinimo, kurį atliekant, kaip numatyta nusistovėjusioje teismo praktikoje, reikia atsižvelgti į tam tikrus veiksnius. Dėl tokio vertinimo gali kilti diskusijų, ypač jeigu jis susijęs ne su visišku motyvavimo nebuvimu, bet su konkrečiu faktiniu ar teisiniu aspekto motyvavimu. Šiuo atveju, jeigu Komisija būtų turėjusi galimybę pateikti savo pastabas, ji, be kita ko, būtų galėjusi nurodyti tuos pačius argumentus, kuriuos pateikė kaip šio apeliacinio skundo ketvirtąjį ir penktąjį pagrindus.

Dėl iš Bendrijos teisės valstybėms narėms kylančių pareigų Teisingumo Teismas byloje *Danske Slagterier* (2009 m. kovo 24 d. sprendimas, C-445/06) turėjo progą priminti valstybių narių deliktinės

atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimą principus ir pateikti keletą su jų konkrečiu taikymu susijusių patikslinimų bei paaiškinimų.

Dėl šios atsakomybės taikymo Teisingumo Teismas priminė, kad nesant Bendrijos teisės akto, būtent pagal nacionalinės teisės nuostatas dėl atsakomybės, valstybė, pažeidusi Bendrijos teisę, turi atlyginti žalą, padarytą privatiems asmenims, atsižvelgiant į tai, kad nacionalinės teisės aktuose nustatytos sąlygos žalai atlyginti, taip pat dėl termino, neturi pažeisti lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Šiuo atžvilgiu iš anksto nustatyti protingi naikinamieji terminai ieškiniui pareikšti jau buvo pripažinti atitinkančiais Bendrijos teisę. Teisingumo Teismas pridūrė, kad toks terminas turi, be kita ko, būti asmeniui pakankamai numatomas. Nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į visą teisinę ir faktinę situaciją, buvusią faktinių aplinkybių atsiradimo metu, turi patikrinti, ar taip yra nagrinėjamu atveju. Be to, nacionalinis teismas taip pat turi patikrinti, ar dėl nacionalinės teisės aktuose numatyto termino taikymo pagal analogiją žalos, kurią patyrė privatus asmenys atitinkamai valstybei narei pažeidus Bendrijos teisę, atlyginimo sąlygos nėra mažiau palankios nei taikomos panašiai žalai, padarytai pažeidus vidaus teisės aktus, atlyginti.

Toliau pareikšdamas nuomonę dėl konkretaus senaties termino taikymo Teisingumo Teismas padarė išvadą, jog Bendrijos teisė nereikalauja, kad šis terminas būtų nutrauktas ar sustabdytas, kai Europos Komisija pradeda procedūrą dėl įsipareigojimų neįvykdymo pagal EB 226 straipsnį. Be to, ieškinių dėl valstybės atsakomybės, pagrįstos neteisingu direktyvos perkėlimu, atveju, kuris buvo nagrinėjamas šioje byloje, Bendrijos teisė nedraudžia, kad terminas būtų pradėtas skaičiuoti nuo tada, kai atsiranda pirmosios šio neteisingo perkėlimo neigiamos pasekmės ir kai vėlesnės neigiamos pasekmės gali būti numatytos, net jei tai atsitinka anksčiau nei teisingai perkeliama ši direktyva.

Galiausiai dėl reikalaujamo nukentėjusios šalies elgesio Teisingumo Teismas nusprendė, kad Bendrijos teisę atitinka nacionalinės nuostatos, numatančios, jog privačiam asmeniui negali būti atlyginta patirta žala, jeigu jis tyčia ar dėl nerūpestingumo nepasinaudojo teisių gynimo priemone, kad užkirstų kelią žalai atsirasti, su sąlyga, jog pasinaudoti šia teisių gynimo priemone nukentėjusiojo asmens reikalaujama pagrįstai, o tai turi įvertinti nacionalinis teismas. Tikimybė, kad nacionalinis teismas pagal EB 234 straipsnį pateiks prašymą priimti prejudicinį sprendimą, ar tai, kad Teisingumo Teisme pareikštas ieškinytis dėl įsipareigojimų neįvykdymo, savaime negali būti pakankama priežastis daryti išvadą, jog nėra pagrįsta pasinaudoti teisių gynimo priemone.

Kalbant apie Bendrijos išorinius santykius, reikia nurodyti vieną nuomonę ir tris bylas.

Komisijai pateikus prašymą pagal EB 300 straipsnio 6 dalį, 2009 m. gruodžio 30 d. Nuomonėje 1/08 Teisingumo Teismas pateikė atsakymus į klausimus, kuriais siekta sužinoti, ar, pirma, Europos bendrija turi išimtinę, ar tik pasidalijamąją su valstybėmis narėmis kompetenciją sudarant su tam tikromis Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) narėmis susitarimus, keičiančius Bendrijos ir jos valstybių narių konkrečių įsipareigojimų pagal Bendrąjį susitarimą dėl prekybos paslaugomis (GATS) sąrašus, ir, antra, koks yra tinkamas teisinis pagrindas, kuriuo vadovaujantis turi būti sudaromi šie susitarimai.

Nagrinėjamu atveju dėl 1995 m. ir 2004 m. įvykusios plėtros prireikė parengti naują sąrašą, apimančią trylika naujųjų valstybių narių, kurios iki tol turėjo savo pačių atskirus įsipareigojimų sąrašus pagal GATS. Siekiant sujungti trylikos naujųjų valstybių narių įsipareigojimų sąrašą su galiojančiu Bendrijos bei jos valstybių narių sąrašu, 2004 m. gegužės 28 d. Komisija pranešė apie įsipareigojimų pakeitimus ar atšaukimus. Tačiau pagal GATS XXI straipsnį dėl šių įsipareigojimų sąrašų pakeitimų buvo pateikti prašymai taikyti kompensacijas PPO narėms, kurias paveikė dėl sujungimo atlikti sąrašų pritaikymai. Teisingumo Teismas visų pirma priminė, kad tinkamo teisinio

pagrindo parinkimas turi konstitucinę reikšmę. Kadangi Bendrija turi tik jai suteiktą kompetenciją, ji privalo savo ketinamą sudaryti susitarimą susieti su ta Sutarties nuostata, kuri jai suteikia teisę patvirtinti tokį aktą. Taigi jis išnagrinėjo Bendrijos kompetenciją sudaryti nagrinėjamus susitarimus ir teisinius pagrindus, kuriais numatoma grįsti tokį sudarymą, nes šie du klausimai yra neatskiriama susiję. Išnagrinėjęs EB 133 straipsnio 1, 5 ir 6 dalis, Teisingumo Teismas priėjo prie išvados, kad susitarimų su paveiktosiomis PPO narėmis sudarymas priklauso pasidalijamajai Europos bendrijos ir valstybių narių kompetencijai. Kalbėdamas apie tinkamą teisinį pagrindą jis pabrėžė, kad nagrinėjamų susitarimų „transporto“ klausimai, vadovaujantis EB 133 straipsnio 6 dalies trečia pastraipa, priklauso transporto, o ne bendros prekybos politikos sričiai. Galiausiai iš savo analizės Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad Bendrijos aktas dėl šių susitarimų sudarymo turi būti grindžiamas tiek EB 133 straipsnio 1 ir 5 dalimis bei 6 dalies antra pastraipa, tiek EB 71 straipsniu ir EB 80 straipsnio 2 dalimi, skaitomais kartu su EB 300 straipsnio 2 dalimi ir 3 dalies pirmą pastraipa.

Bylose *Komisija prieš Austriją* bei *Komisija prieš Švediją* (2009 m. kovo 3 d. sprendimai, C-205/06 ir C-249/06) Teisingumo Teismas, nagrinėdamas Komisijos pareikštą ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo, konstatavo, kad, nesiėmusios tinkamų priemonių pašalinti kapitalo pervedimo nuostatų, esančių investicijų susitarimuose su tam tikromis trečiosiomis valstybėmis, nesuderinamumo su įsipareigojimais pagal Bendrijos teisę, Švedijos Karalystė ir Austrijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal EB 307 straipsnio antrą pastraipą. Nagrinėjamose bylose į aptariamus įvairius sudarytus investicijų susitarimus buvo įtrauktos sąlygos, užtikrinančios galimybę pervedti su investicijomis susijusius mokėjimus laisvai konvertuojama valiuta. Šiuo aspektu šie susitarimai pažodžiui atitiko EB 56 straipsnio 1 dalį, kuria uždraudžiami visi kapitalo ir mokėjimų judėjimo tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimai. Tačiau EB 57 straipsnio 2 dalies, 59 straipsnio ir 60 straipsnio 1 dalies nuostatomis Tarybai suteikiama teisė tam tikrais konkrečiais atvejais apriboti kapitalo ir mokėjimų judėjimą tarp valstybių narių ir trečiųjų šalių. Teisingumo Teismas visų pirma pažymėjo, jog šios nuostatos yra veiksmingos tik tuo atveju, kai užtikrinama, kad Tarybos nustatytas laisvą kapitalo judėjimą ribojančias priemones galima nedelsiant taikyti valstybėms, kurioms jos skirtos ir tarp kurių gali būti vieną iš nagrinėjamų susitarimų su Švedijos Karalyste ir Austrijos Respublika pasirašiusių valstybių. Šios Tarybos kompetencijos, apimančios jos teisę anksčiau valstybės narės ir trečiosios šalies sudaryto susitarimo sritį atitinkančioje arba su ja susijusioje srityje trečiųjų šalių atžvilgiu vienašališkai nustatyti ribojančias priemones, ir šio susitarimo nesuderinamumas išryškėja, kai, pirma, jame nėra nuostatos, leidžiančios atitinkamai valstybei narei įgyvendinti savo teises ir vykdyti įsipareigojimus kaip Bendrijos narei, ir, antra, to taip pat neleidžia joks tarptautinės teisės mechanizmas. Be to, Teisingumo Teismas pabrėžė, kad visoms tarptautinėms deryboms, kurios būtinos norint persvarstyti nagrinėjamus susitarimus, taikomi terminai yra nesuderinami su šių priemonių veiksmingumu. Galimybė naudotis kitomis tarptautinės teisės priemonėmis, pavyzdžiui, susitarimo suspendavimu ar net nagrinėjamų susitarimų arba tam tikrų jų sąlygų denonsavimu, yra pernelyg neapibrėžto poveikio, kad galėtų užtikrinti veiksmingą Tarybos nustatytų priemonių taikymą.

Byloje *Soysal ir Savatli* (2009 m. vasario 19 d. sprendimas, C-228/06) Teisingumo Teismas pareiškė savo nuomonę dėl EEB ir Turkijos asociacijos susitarimo⁹ papildomo protokolo 41 straipsnio 1 dalyje numatytos „standstill“ sąlygos. Ja remdamosi Susitariančiosios Šalys turi susilaikyti nuo bet kokių naujų įsisteigimo laisvės ar laisvės teikti paslaugas apribojimų viena kitos atžvilgiu įvedimo nuo šio protokolo įsigaliojimo dienos.

⁹ Papildomas protokolai, 1970 m. lapkričio 23 d. pasirašytas Briuselyje ir Bendrijos vardu sudarytas, aprobuotas bei patvirtintas 1972 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2760/72 (OL L 293, p. 1).

Šioje byloje buvo kalbama apie du Turkijos piliečius, kurie valstybės narės teritorijoje norėjo pasinaudoti asociacijos susitarime numatyta laisvo paslaugų judėjimo teise. Teisingumo Teismas visų pirma priminė, jog ši aiškiai, tiksliai ir besąlygiškai suformuluota nuostata veikia tiesiogiai. Toliau aiškindamas nurodytą nuostatą jis pabrėžė, kad ja draudžiama įsigaliojus papildomam EEB ir Turkijos asociacijos susitarimo protokolui atitinkamos valstybės narės atžvilgiu nustatyti vizos reikalavimą tam, kad Turkijos piliečiai galėtų įvažiuoti į valstybės narės teritoriją turėdami tikslą joje teikti paslaugas Turkijoje įsteigtos įmonės vardu, nes protokolo įsigaliojimo metu tokios vizos nebuvo reikalaujama.

Teisingumo Teismo teigimu, šios išvados negali paneigti aplinkybė, jog šis apribojimas įtvirtintas Bendrijos antrinės teisės nuostatą įgyvendinančiuose nacionalinės teisės aktuose, nes Bendrijos sudaryti tarptautiniai susitarimai turi viršenybę Bendrijos antrinės teisės atžvilgiu.

Sąjungos pilietybė

Byla *Rüffler* (2009 m. balandžio 23 d. sprendimas, C-544/07) yra geras Sąjungos piliečių teisės judėti ir apsigyventi įgyvendinimo pavyzdys.

Anksčiau Vokietijoje dirbęs U. Rüffler, kuris išėjęs į pensiją apsigyveno Lenkijoje, Vokietijoje gauna dvi pensijos išmokas, kurių viena apmokestinama pastarojoje valstybėje narėje, o kita – Lenkijos teritorijoje. U. Rüffler paprašė Lenkijos mokesčių administratoriaus, kad pajamų mokestis, kurį jis turi mokėti Lenkijoje, būtų sumažintas atsižvelgiant į Vokietijoje jo sumokėtas sveikatos draudimo įmokas. Tačiau šis prašymas buvo atmestas motyvuojant tuo, kad Lenkijos teisės aktai numato, jog iš pajamų mokesčio gali būti atskaitomos tik Lenkijos sveikatos draudimo institucijai mokamos įmokos. Byla buvo nagrinėjama nacionaliniame teisme, o vėliau – Bendrijos teisme.

Skirtingai nei ieškovas ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kurie savo argumentus grindė EB 12 ir 39 straipsniais, Teisingumo Teismas visų pirma atmetė galimybę taikyti EB 39 straipsnį, nes jis apima tik dirbančius arba darbo ieškančius asmenis. Tačiau U. Rüffler gali remtis savo Sąjungos piliečio statusu, taigi ir EB 18 straipsniu suteikiama teise laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje. Todėl Teisingumo Teismas išnagrinėjo Lenkijos mokesčių sistemos atitiktį šiam straipsniui ir nusprendė, kad tiek, kiek Lenkijos teisės aktai mokesčių lengvatos suteikimą atsižvelgiant į sveikatos draudimo įmokas sieja su sąlyga, kad šios būtų mokėtos Lenkijos sveikatos draudimo įstaigai, ir dėl to atsisakoma suteikti šią lengvatą mokesčių mokėtojams, kurie įmokas mokėjo kitos valstybės narės įstaigai, jie sudaro mažiau palankias sąlygas mokesčių mokėtojams, kurie pasinaudojo judėjimo laisve, išvykdami iš valstybės narės, kurioje vykdė visą savo profesinę veiklą, kad galėtų apsigyventi Lenkijoje. Toks teisės į pajamų mokesčio sumažinimą suvaržymas yra objektyviai nepateisinamas laisvės judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje apribojimas.

Laisvas prekių judėjimas

Šioje srityje buvo nagrinėjamos trys bylos, iš kurių matyti, kaip sudėtinga apibrėžti lygiavertį poveikio priemonę.

Byloje *Komisija prieš Italiją* (2009 m. vasario 10 d. sprendimas, C-110/05) Teisingumo Teismas, iš naujo pradėjęs žodinę proceso dalį, priėmė sprendimą dėl Komisijos ieškinio, kuriuo jo buvo prašoma pripažinti, kad, uždraudusi mopedaus, motociklais, triračiais ir keturračiais motociklais traukti priekabą, Italijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal EB 28 straipsnį. Teisingumo Teismo teigimu, įsipareigojimų pagal šį straipsnį nepažeidžia valstybė narė, kuri siekdama kelių eismo saugumo uždraudžia tokiomis transporto priemonėmis traukti specialiai joms sukonstruotą

ir kitose valstybėse narėse teisėtai pagamintą ir parduodamą priekabą. Teisingumo Teismas paaiškino, kad toks draudimas, žinoma, yra minėtu straipsniu draudžiama kiekybiniam importo apribojimams lygiavėčio poveikio priemonė tiek, kiek juo sudaromos kliūtys į nagrinėjamą rinką pateikti specialiai motociklams sukonstruotas priekabas, nes jis smarkiai veikia vartotojų elgesį ir sudaro kliūtis tokių priekabų paklausai šioje rinkoje atsirasti. Vis dėlto minėtas draudimas nagrinėjamu atveju turi būti laikomas pateisinamu kelių eismo saugumo sumetimais. Šiuo atžvilgiu, nors valstybė narė, kuri pateisindama laisvo prekių judėjimo kliūtį remiasi privalomu reikalavimu, turi įrodyti, kad jos teisės aktai buvo tinkami ir reikalingi įgyvendinti siekiamą teisėtą tikslą, ši tokia valstybei narei tenkanti įrodinėjimo našta negali būti tokia didelė, kad apimtų pareigą aiškiai įrodyti, jog tomis pačiomis sąlygomis nebuvo jokios kitos galimos priemonės įgyvendinti šį tikslą. Iš tiesų, nors negalima atmesti to, kad yra ir kitų priemonių nei nagrinėjamas draudimas, kuriomis būtų galima užtikrinti tam tikrą kelių eismo saugumo lygį judant junginiui, kurį sudaro motociklas ir priekaba, vis dėlto negalima iš valstybių narių atimti galimybės siekti tokio tikslo, kaip antai kelių eismo saugumas, įtvirtinant bendras ir paprastas taisykles, kurias vairuotojai lengvai suprastų bei jų laikytųsi, o kompetentingos valdžios institucijos nesunkiai jas taikytų ir kontroliuotų.

2009 m. vasario 30 d. Sprendimas *Fachverband des Buch- und Medienwirtschaft* (C-531/07) susijęs su Austrijos teisės aktais dėl knygų vokiečių kalba kainos, kuriuose numatyta, kad leidėjas arba importuotojas privalo nustatyti mažmeninę pardavimo kainą ir ją paskelbti ir kad importuotojui neleidžiama nustatyti mažesnės kainos, atskaičius į šią kainą įskaičiuotą pridėtinės vertės mokestį, nei mažmeninė pardavimo kaina ar kaina, kurią rekomendavo taikyti leidėjas išleidimo valstybėje. Teisingumo Teismo teigimu, net jeigu Austrijos teisės aktuose įtvirtintos knygų pardavimo sąlygos, įpareigodami importuotojus nenustatyti mažesnės kainos nei ta, kuri taikoma išleidimo valstybėje, jie daro nevienodą poveikį nacionalinių knygų ir knygų iš kitų valstybių narių prekybai. Teisingumo Teismas paaiškino, kad nagrinėjamais teisės aktais numatomas mažiau palankus knygų vokiečių kalba iš kitų valstybių narių vertinimas nei nacionalinių knygų, atsižvelgiant į tai, kad jais neleidžiama Austrijos importuotojams ir užsienio leidėjams nustatyti minimalių mažmeninių kainų atsižvelgiant į importo rinkos savybes, nors Austrijos leidėjai turi teisę patys nustatyti tokias minimalias savo prekių pardavimo nacionalinėje rinkoje mažmenines kainas. Taigi tokie teisės aktai, Teisingumo Teismo tvirtinimu, yra laisvo prekių judėjimo apribojimas. Be to, Teisingumo Teismas patvirtino, kad šis apribojimas buvo nepateisinamas. Jis, be kita ko, pabrėžė, kad knygų, kaip kultūros vertybių, apsauga gali būti laikoma privalomuoju viešojo intereso reikalavimu, galinčiu pateisinti laisvą prekių judėjimą ribojančias priemones, jeigu tokios priemonės yra tinkamos nustatytam tikslui pasiekti ir neviršija to, kas būtina jam įgyvendinti. Tačiau nagrinėjamu atveju knygų, kaip kultūros vertybių, apsaugos tikslas galėjo būti pasiektas mažiau apribojimų importuotojui nustatančiomis priemonėmis, pavyzdžiui, leidžiant jam arba užsienio leidėjui nustatyti pardavimo Austrijos rinkoje kainą atsižvelgiant į šios rinkos savybes. Todėl Teisingumo Teismas nusprendė, kad Austrijos teisės aktai, kurie knygų vokiečių kalba importuotojams uždraudžia nustatyti mažesnę kainą nei mažmeninė pardavimo kaina, kurią nustatė arba rekomendavo taikyti leidėjas išleidimo valstybėje, yra kliūtis laisvam prekių judėjimui, kuri negali būti pateisinama remiantis Bendrijos teise.

Byloje *Mickelsson ir Roos* (2009 m. birželio 4 d. sprendimas, C-142/05) Teisingumo Teismo buvo klausiama dėl Švedijos teisės akto, kuriais draudžiama, išskyrus tam tikras zonas, naudoti tam tikros rūšies asmeninius laivus, t. y. „trumpesnius nei 4 m laivus <...> su vidaus degimo varikliu, turinčius vandens srauto pompą kaip pirminį varymo šaltinį, ir <...> suprojektuotus taip, kad juos valdo vienas ar keli asmenys, sėdėdami, stovėdami ar klūpėdami ant korpuso, o ne jo viduje“, suderinamumo su visų pirma EB 28 ir 30 straipsniais. Teisingumo Teismo nuomone, šiais straipsniais nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, kurie, siekiant apsaugoti aplinką, neleidžia naudoti tokių asmeninių laivų už pažymėtų laivybos kelių ribų, su sąlyga, pirma, kad kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos įpareigojamos priimti įgyvendinimo priemones, numatytas

siekiant nustatyti ne bendro naudojimo laivybos kelius, kuriuose galima naudoti transporto priemonės, antra, kad šios institucijos veiksmingai pasinaudojo joms šiuo atžvilgiu suteikta kompetencija ir nustatė nacionalinės teisės aktuose numatytas sąlygas atitinkančius laivybos kelius, ir galiausiai, kad tokios priemonės priimtose per protingą terminą nuo šių nacionalinės teisės aktų įsigaliojimo dienos. Žinoma, kad kai nacionalinės teisės normos, reglamentuojančios vandenų ir laivybos kelių nustatymą, trukdo šių transporto priemonių naudotojams jomis tinkamai ir pagal tokių gaminių paskirtį naudotis arba smarkiai apriboja jų naudojimą, – tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, tokios normos galėtų daryti didelį poveikį vartotojų elgesiui, kurie, žinodami, kad tokiomis normomis leidžiama labai ribotai naudotis šiuo gaminiu, galėtų būti nelabai suinteresuoti jį įsigyti. Todėl šios normos kliudo pateikti šiuos gaminius į atitinkamą nacionalinę rinką ir yra kiekybiniais importo apribojimams lygiaverčio poveikio priemonė, draudžiama pagal EB 28 straipsnį. Tačiau tokius teisės aktus galima, Teisingumo Teismo nuomone, pateisinti aplinkos apsaugos tikslu, jei laikomasi anksčiau nurodytų sąlygų. Iš tiesų, kadangi asmeninių laivų naudojimo apribojimas arba uždraudimas yra tinkamos priemonės aplinkai apsaugoti, siekiant, jog nacionalinės teisės aktai būtų laikomi pateisinamais, nacionalinės valdžios institucijos turi dar įrodyti, kad tų aktų ribojantis poveikis laisvam prekių judėjimui neviršija to, kas būtina minėtam tikslui pasiekti. Nors šiuo atveju negalima atmesti, kad yra ir kitų priemonių nei nagrinėjamas draudimas, kuriomis būtų galima užtikrinti tam tikrą aplinkos apsaugos lygį, vis dėlto negalima iš valstybių narių atimti galimybės siekti tokio tikslo, kaip antai aplinkos apsauga, įtvirtinant bendras normas, kurios, viena vertus, yra būtinos atsižvelgiant į tam tikros valstybės narės geografinius ypatumus ir, antra vertus, kurias nacionalinės valdžios institucijos lengvai taikytų ir kontroliuotų. Vis dėlto, kadangi atsižvelgiant į pačią nacionalinės teisės aktų formuluotę galima daryti prielaidą, jog laivybos keliuose, kurie turi būti nustatyti įgyvendinimo priemonėmis, asmeninius laivus galima naudoti nesukeliant grėsmės arba nepakenkiant aplinkai, iš to matyti, kad bendras draudimas naudoti tokius gaminius ne bendro naudojimo laivybos keliuose yra priemonė, viršijanti tai, kas būtina aplinkos apsaugos tikslui pasiekti. Be to, jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas konstatuotų, kad įgyvendinimo priemonės buvo priimtose per protingą terminą, tačiau po to, kai susiklostė pagrindinės bylos faktinės aplinkybės, ir kad jomis vandenys, kuriuose kaltinamieji pagrindinėje byloje plaukė asmeniniais laivais ir dėl to jiems buvo pateikti kaltinimai, nustatyti kaip laivybos keliai, tam, kad nacionalinė priemonė išliktų proporcinga ir dėl to ją būtų galima pateisinti atsižvelgiant į aplinkos apsaugos tikslą, būtina, jog minėti kaltinamieji galėtų remtis šiuo nustatymu – to taip pat reikalaujama pagal bendrąjį Bendrijos teisės principą dėl palankiausio baudžiamojo įstatymo ir švelniausios bausmės, nelygu atvejis, taikymo atgaline data.

Žemės ūkis

Jau keletą metų smarkiai mažėja ginčų žemės ūkio srityje ir 2009 m. ši tendencija pasitvirtino.

Taigi reikia paminėti tik bylą *Budějovický Budvar* (2009 m. rugsėjo 8 d. sprendimas, C-478/07), kurioje keliamas klausimas dėl pavadinimo „Bud“, kaip kilmės vietos nuorodos, apsaugos. 2006 m. kovo 20 d. Tarybos reglamentu dėl geografinių nuorodų ir kilmės vietos nuorodų apsaugos¹⁰ siekiama vartotojams užtikrinti, kad pagal šį reglamentą įregistruota geografinė nuoroda pažymėti žemės ūkio produktai dėl savo kilmės iš konkrečios geografinės zonos turi tam tikrų specifinių savybių ir atitinkamai suteikia kokybės garantiją, susijusią su jų geografinė kilmė. Vadinamosios „kvalifikuotos“ kilmės vietos ir geografinės nuorodos yra saugomos, jeigu atitinka reglamente įtvirtintus reikalavimus. Tačiau reglamentas netaikomas vadinamosioms „paprastoms“ geografinėms nuorodomis, t. y. toms, kurios nereikalauja, kad produktai turėtų tam tikrą gerą

¹⁰ 2006 m. kovo 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 510/2006 dėl žemės ūkio produktų ir maisto produktų geografinių nuorodų ir kilmės vietos nuorodų apsaugos (OL L 93, p. 12).

vardą ar specifinių savybių, susijusių su kilmės vieta. Vis dėlto valstybės narės suteikiama tokios paprastos geografinės kilmės nuorodos apsauga, galinti riboti laisvą prekių judėjimą, esant tam tikroms sąlygoms gali būti pateisinama pagal Bendrijos teisę. Nagrinėjamu atveju Čekijos alaus darykla Vienos komerciniame teisme pradėjo procedūrą siekdama, jog Vienos gėrimų platintojui būtų uždrausta parduoti Jungtinėse Valstijose įsteigtos alaus daryklos gaminamą alų, pažymėtą prekių ženklu „American Bud“, dėl to, kad šios kilmės vietos nuorodos naudojimas žymėti alų, pagamintą kitoje valstybėje nei Čekijos Respublika, prieštarauja dvišalės sutarties, kurią 1976 m. sudarė Austrija ir buvusi Čekoslovakijos Socialistinė Respublika, nuostatoms. Nuoroda „Bud“ yra pagal šią sutartį saugoma nuoroda ir todėl ją žymėti galima tik Čekijoje pagamintus produktus. Vienos teismo paklaustas apie sąlygas, kurioms esant pavadinimas „Bud“ gali būti saugomas pagal šią dvišalę sutartį Čekijos Respublikoje gaminamo alaus atžvilgiu, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad pavadinimas „Bud“ gali būti paprasta ir netiesioginė geografinės kilmės nuoroda, t. y. pavadinimas, kurio atveju nėra tiesioginio ryšio tarp, viena vertus, tam tikros kokybės, gero vardo ar kitokios produkto savybės ir, kita vertus, jo konkrečios geografinės kilmės; be to, toks pavadinimas savaime nėra geografinis pavadinimas, tačiau bent jau gali vartotojui suteikti informacijos, kad juo žymimas produktas kilęs iš tam tikros vietovės, regiono ar šalies. Jei komercinis teismas pavadinimą „Bud“ pripažintų paprasta geografinės kilmės nuoroda, jis turėtų patikrinti, ar remiantis Čekijos Respublikoje susiklosčiusiomis faktinėmis aplinkybėmis ir vyraujančia samprata šis pavadinimas bent gali vartotojui suteikti informacijos, jog juo žymimas produktas kilęs iš tam tikro šios valstybės narės regiono ar vietovės, ir ar šioje valstybėje narėje nėra tapęs bendrinis. Šiomis sąlygomis Bendrijos teisė nedraudžia numatyti tokios paprastos geografinės kilmės nuorodos apsaugos pagal nacionalinę teisę nei, beje, ją išplėsti dvišale sutartimi kitos valstybės narės teritorijos atžvilgiu. Vis dėlto komercinis teismas mano, kad pavadinimas „Bud“ turėtų būti laikomas kilmės vietos nuoroda, apibūdinančia produktus, kurių ypatybės sietinos su gamtos ar žmogaus veiklos veiksniais, būdingais jo kilmės vietai. Šiuo atžvilgiu komercinis teismas siekė sužinoti, ar Bendrijos reglamentas dėl geografinių nuorodų apsaugos draudžia numatyti apsaugą kilmės vietos nuorodai „Bud“, kurios neprašyta įregistruoti pagal šį reglamentą. Iš tikrųjų stodama į Europos Sąjungą Čekijos Respublika prašė Bendrijos apsaugos tik trims kilmės nuorodoms, susijusioms su Česke Budejovicų mieste gaminamu alumi, t. y. „Budějovické pivo“, „Českobudějovické pivo“ ir „Budějovický měštanský“, žyminčiai stiprų alų, vadinamą „Bud Super Strong“. Teisingumo Teismo teigimu, reglamentas dėl geografinių nuorodų ir kilmės vietos nuorodų apsaugos yra išsamus ir todėl jis draudžia taikyti dvi valstybės nars saistančiose sutartyse, kaip antai nagrinėjamos dvišalės sutartys, numatytą apsaugos sistemą, pagal kurią pavadinimui, vienos valstybės narės teisėje pripažintam sudarančiu kilmės vietos nuorodą, suteikiama apsauga kitoje valstybėje narėje, kur šią apsaugą reikalaujama faktiškai taikyti, nors šios kilmės vietos nuorodos nebuvo prašyta įregistruoti pagal minėtą reglamentą.

Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas

Šiais metais Teisingumo Teismas vėl priėmė nemažai sprendimų, susijusių, pirma, su Bendrijos teisės aktuose numatytų laisvo judėjimo principų įgyvendinimu ir, antra, su tam tikruose nacionalinės teisės aktuose įtvirtintais judėjimo laisvių apribojimais. Keliose bylose kartu nagrinėjamas kelių laisvių įgyvendinimas, todėl tinkamiau būtų apžvelgti tam tikrus atskirus sprendimus nei atskiras laisves.

Kalbant apie įsisteigimo laisvę ir laisvą darbuotojų judėjimą, reikia nurodyti bylą *Consiglio Nazionale degli Ingegneri* (2009 m. sausio 29 d. sprendimas, C-311/06), kuri susijusi su Direktyvos 89/48/EEB dėl bendrosios aukštojo mokslo diplomų, išduotų po bent trejų metų profesinio

mokymo ir lavinimo, pripažinimo sistemos¹¹ aiškinimu. Teisingumo Teismui pateiktais prejudiciniais klausimais buvo siekiama sužinoti, ar norėdamas pradėti dirbti pagal reglamentuojamą profesiją priimančioje valstybėje narėje asmuo, turintis valstybės narės valdžios institucijos išduotą diplomo lygiavertiškumą patvirtinantį dokumentą, kuris nepatvirtina jokio mokymo ir lavinimo pagal šios valstybės studijų sistemą ir nėra grindžiamas nei egzaminu, nei šioje valstybėje įgyta profesine patirtimi, gali remtis minėtos direktyvos nuostatomis. Teisingumo Teismas atsakė neigiamai nusprendęs, kad profesinę kvalifikaciją patvirtinantis dokumentas negali būti prilyginamas „diplomui“ šios direktyvos prasme, visos arba dalies kvalifikacijos neįgijus pagal nagrinėjamą dokumentą išdavusios valstybės narės švietimo sistemą. Be to, dokumentas padeda rasti darbą pagal profesiją, jeigu jis įrodo turimą papildomą kvalifikaciją. Teisingumo Teismo nuomone, asmeniui, gavusiam tik kilmės valstybės narės išduotą dokumentą, kuris savaime nesuteikia teisės į darbą pagal reglamentuojamą profesiją, leidus pradėti pagal ją dirbti, kai kitoje valstybėje narėje gautas lygiavertiškumą patvirtinantis dokumentas neįrodo, jog buvo įgyta papildoma kvalifikacija arba profesinė patirtis, tai prieštarautų principui, pagal kurį valstybės narės ir toliau gali nustatyti būtiną minimalų kvalifikacijos lygį, kad garantuotų savo teritorijoje teikiamų paslaugų kokybę.

Įsisteigimo laisvės ir papildomai laisvės teikti paslaugas ar laisvo kapitalo judėjimo srityje Teisingumo Teismas priėmė keletą sprendimų, susijusių su nacionalinės teisės aktais, kurių tikslas – visuomenės sveikatos apsauga.

Tarp šių sprendimų reikėtų išskirti du sprendimus, susijusius su Italijos ir Vokietijos teisės aktuose įtvirtintomis nuostatomis, kuriomis numatyta, kad tik farmacininkai gali būti vaistinių savininkai ir verstis vaistinės veikla. Byloje *Apothekerkammer des Saarlandes ir kt.* (2009 m. kovo 19 d. sprendimas, C-171/07 ir C-172/07) Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 43 ir 48 straipsniai nedraudžia tokių nuostatų. Iš tiesų toks ne farmacininkams nustatytas draudimas yra apribojimas EB 43 straipsnio prasme. Tačiau, Teisingumo Teismo nuomone, šį apribojimą galima pateisinti visuomenės sveikatos apsauga, būtent tikslu užtikrinti tinkamą ir kokybišką gyventojų aprūpinimą vaistais. Iš tikrųjų, atsižvelgiant į itin specifinį vaistų, kurių gydymasis poveikis išskiria juos iš kitų prekių, pobūdį ir į pavojų, kurį visuomenės sveikatai ir socialinės apsaugos sistemų finansinei pusiausvyrai kelia per didelis ar neteisingas vaistų vartojimas, valstybės narės gali taikyti griežtus reikalavimus už mažmeninį vaistų platinimą atsakingiems asmenims, būtent kalbant apie jų prekybos sąlygas ir pelno siekį. Konkrečiai kalbant, jos gali leisti verstis mažmenine vaistų prekyba iš esmės tik farmacininkams dėl garantijų, kurias jie turi pateikti, ir informacijos, kurią jie privalo būti pasirengę suteikti vartotojui. Byloje *Komisija prieš Italiją* (2009 m. gegužės 19 d. sprendimas, C-531/06) Teisingumo Teismas rėmėsi analogiškais argumentais nuspręsdamas, kad Italijos Respublika, palikusi galioti teisės aktus, suteikiančius teisę valdyti privačią mažmeninę prekybą užsiimančią vaistinę tik farmacininko diplomą turintiems fiziniams asmenims ir bendrovėms, kurių nariai yra tik farmacininkai, nepažeidė įsipareigojimų pagal EB 43 ir 56 straipsnius. Teisingumo Teismas padarė tokią pačią išvadą dėl farmacinius produktus platinančių įmonių negalėjimo įsigyti komunų vaistinės valdančių bendrovių kapitalo dalies.

Tačiau byloje *Hartlauer* (2009 m. kovo 10 d. sprendimas, C-169/07) Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 43 ir EB 48 straipsniai draudžia nacionalinės teisės nuostatas, pagal kurias būtina gauti leidimą steigiant kaip nepriklausoma odontologijos klinika veikiančią privačią gydymo įstaigą ir pagal kurias šis leidimas neišduodamas, jeigu, atsižvelgiant į sutartis su socialinio draudimo institucijomis sudariusių gydytojų jau teikiamas paslaugas, nėra poreikio steigti tokios įstaigos. Teisingumo Teismo nuomone, tokiomis teisės nuostatomis negalima užtikrinti, kad bus įgyvendinti

¹¹ 1988 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyva 89/48/EEB (OL L 19, 1989, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 337).

tikslai išlaikyti kokybiškas, subalansuotas ir visiems prieinamas medicinos paslaugas ir užkirsti kelią socialinio draudimo sistemos finansinės pusiausvyros pažeidimui, nes pagal šias nuostatas tokia tvarka nenumatoma bendriesiems kabinetams steigti ir jos nėra pagrįstos nacionalinės valdžios institucijų diskreciją pakankamai ribojančia sąlyga. Tam, kad išankstinio administracinio leidimo tvarka būtų pateisinama, ji turi būti pagrįsta objektyviais, nediskriminuojančiais ir iš anksto žinomais kriterijais, užtikrinančiais, kad taip bus pakankamai apribota nacionalinės valdžios institucijų diskrecija. Teisingumo Teismo teigimu, taip nėra tuo atveju, kai leidimas steigti naują odontologijos kliniką išduodamas remiantis kriterijumi, pagrįstu vienu gydytoju tenkančių pacientų skaičiumi, kuris nėra koku nors būdu iš anksto nei nustatytas, nei apie jį pranešta suinteresuotiesiems asmenims, arba kai išankstinio administracinio leidimo tvarka yra pagrįsta metodu, galinčiu paveikti objektyvų ir nešališką prašymo išduoti atitinkamą leidimą nagrinėjimą.

Kalbant apie įsisteigimo laisvę ir laisvę teikti paslaugas, reikia nurodyti bylą *Komisija prieš Italiją* (2009 m. balandžio 28 d. sprendimas, C-518/06), kurioje nagrinėjami Italijos teisės aktai, pagal kuriuos visos draudimo įmonės, įskaitant pagrindinę buveinę turinčias kitoje valstybėje narėje, tačiau veiklą vykdančias Italijoje, įpareigojamos apdrausti transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu kiekvieną prašymą pateikusių potencialų klientą. Teisingumo Teismas nusprendė, kad, palikusi galioti tokius teisės aktus, Italijos Respublika nepažeidė įsipareigojimų pagal EB 43 ir 49 straipsnius. Žinoma, tokia pareiga sudaryti sutartį apriboja įsisteigimo laisvę ir laisvę teikti paslaugas. Tačiau, Teisingumo Teismo nuomone, šį apribojimą pateisina socialinės apsaugos tikslas, kurį iš esmės reikia analizuoti kaip tinkamo žalos atlyginimo nukentėjusiesiems nuo eismo įvykių garantiją. Kalbėdamas konkrečiai apie nagrinėjamų teisės aktų proporcingumą, Teisingumo Teismas priminė, kad nebūtina, jog valstybės narės valdžios institucijų nustatyta ribojamoji priemonė atitiktų visų kitų valstybių narių koncepciją dėl aptariamo teisėto intereso suvokimo. Todėl tai, kad kai kurios valstybės narės nustatė skirtingą sistemą, skirtą užtikrinti, jog kiekvienas transporto priemonės savininkas galėtų apsidrausti transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu už nepernelyg didelį draudimo įmokos tarifą, neįrodo, kad pareiga sudaryti sutartį viršija tai, kas būtina nustatytam tikslui pasiekti.

Reikia pažymėti, kad tame pačiame sprendime Teisingumo Teismas taip pat nagrinėjo Direktyvos 92/49/EEB¹² 9 straipsnį ir nusprendė, kad nurodant, jog į finansinę priežiūrą, be kita ko, „įeina“ mokumo būklės ir techninių atidėjimų sudarymo patikrinimas, jame išsamiai neapibrėžiama buveinės valstybės narės vykdomos kontrolės principo taikymo sritis. Vis dėlto šios nuostatos negalima aiškinti kaip reiškiančios, jog buveinės valstybė narė turi išimtinis kontrolės įgaliojimus, apimančius draudimo įmonių komercinius veiksmus. Iš to išplaukia, kad šia nuostata neatmetama galimybė priimančiajai valstybei narei vykdyti taisyklių, pagal kurias naudojamosi įsisteigimo laisve ar laisve teikti paslaugas šioje valstybėje veiklą vykdančios draudimo įmonės apskaičiuoja draudimo įmokas, kontrolę ir taikyti baudas.

Laisvės teikti paslaugas srityje byla *Liga Portuguesa de Futebol Profissional ir Baw International* (2009 m. rugsėjo 8 d. sprendimas, C-42/07) suteikė Teisingumo Teismui galimybę patikslinti savo praktiką, susijusią su lošimų ir lažybų reglamentavimu valstybėse narėse. Šiame sprendime Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 49 straipsniui neprieštarauja valstybės narės teisės aktas, kuriuo privatiems ūkio subjektams, įsteigtiems kitose valstybėse narėse, kur jie teisėtai teikia analogiškas paslaugas, draudžiama pirmosios valstybės narės teritorijoje internetu siūlyti azartinius lošimus. Teisingumo Teismo nuomone, nors tokiu teisės aktu apribojama laisvė teikti

¹² 1992 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva 92/49/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginiu draudimu, išskyrus gyvybės draudimą, derinimo, iš dalies keičianti direktyvas 73/239/EEB ir 88/357/EEB (OL L 228, 1992, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 6 sk., 1 t., p. 346).

paslaugas, vis dėlto šis apribojimas gali, atsižvelgiant į ypatumus, susijusius su azartinių lošimų siūlymu internetu, būti laikomas pateisinamu kovos su sukčiavimu ir nusikalstamumu tikslais. Nagrinėdamas atitinkamos tvarkos būtinumą, Teisingumo Teismas primena, kad internetu siūlomų azartinių lošimų sektorius nėra suderintas Bendrijos lygmeniu. Taigi valstybė narė gali nuspręsti, jog vien aplinkybė, kad privatus ūkio subjektas teisėtai internetu siūlo šio sektoriaus paslaugas kitoje valstybėje narėje, kurioje yra įsteigtas ir kuriam toje valstybėje narėje iš esmės jau taikomi teisės aktais nustatyti reikalavimai, o jo veiklą kontroliuoja tos valstybės kompetentingos valdžios institucijos, negali būti laikoma pakankama nacionalinių vartotojų apsaugos nuo sukčiavimų ir nusikaltimų pavojaus garantija, turint omenyje sunkumus, su kuriais šiomis aplinkybėmis gali susidurti įsisteigimo valstybės narės valdžios institucijos, vertindamos ūkio subjektų profesines savybes ir sąžiningumą. Be to, kadangi vartotojas ir ūkio subjektas tiesiogiai nebendrauja, azartiniam lošimui internetu būdingas kitokio pobūdžio ir didesnis pavojus, palyginti su tradicinėmis tokių lošimų rinkomis, turint omenyje galimus ūkio subjektų sukčiavimus, nukreiptus prieš vartotojus. Taip pat nepašalinama galimybė, kad ūkio subjektas, remiantis tam tikras sporto varžybas, dėl kurių jis organizuoja lažybas, bei tam tikras šiose varžybose dalyvaujančias komandas, atsiduria padėtyje, jam leidžiančioje tiesiogiai ar netiesiogiai daryti poveikį šių varžybų rezultatui ir taip didinti savo pelną.

Kalbant apie laisvę teikti paslaugas ir laisvą kapitalo judėjimą, reikia atkreipti dėmesį į sujungtas bylas *X ir Passenheim-van Schoot* (2009 m. birželio 11 d. sprendimas, C-155/08 ir C-157/08), susijusias su Nyderlandų teisės aktuose numatyto papildomo reikalavimo terminu, kai nuo nacionalinių mokesčių institucijų nuslepamos santaupos bei pajamos iš jų. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 49 ir 56 straipsniai nedraudžia valstybei narei tais atvejais, kai šios valstybės narės mokesčių institucijos neturi jokių tokių santaupų buvimo įrodymų, leidžiančių pradėti tyrimą, taikyti ilgesnio papildomo reikalavimo termino kitoje valstybėje narėje esančių lėšų atžvilgiu nei pirmojoje valstybėje narėje esančių lėšų atžvilgiu. Aplinkybė, kad šioje kitoje valstybėje narėje taikoma banko paslaptis, šiuo atveju nėra svarbi. Teisingumo Teismo teigimu, šie straipsniai taip pat nedraudžia, kad tokiu atveju už tokias nuslėptas užsienio lėšas ir pajamas nustatyta bauda būtų apskaičiuojama proporcingai papildomai reikalaujamam mokesčiui ir remiantis šiuo ilgesniu laikotarpiu. Teisingumo Teismas konstatavo, kad nors tokie teisės aktai yra ir laisvės teikti paslaugas, ir laisvo kapitalo judėjimo apribojimas, vis dėlto jie gali būti pateisinami būtinybe užtikrinti veiksmingą mokesčių kontrolę ir kovą su sukčiavimu mokesčių srityje su sąlyga, jog laikomasi proporcingumo principo. Dėl šio aspekto Teisingumo Teismas pabrėžė, kad kai nėra įrodymų, jog egzistuoja elementai, leidžiantys valstybės narės mokesčių administracijai pradėti tyrimą, ši valstybė narė negali kreiptis į kitos valstybės narės kompetentingas institucijas, prašydama suteikti būtinos informacijos teisingai įvertinti mokesčio dydį. Tačiau jei valstybės narės mokesčių administracija turi įrodymų, kuriais remdamasi galėtų kreiptis į kitos valstybės narės kompetentingas institucijas, vien faktas, jog atitinkami apmokestinami objektai yra kitoje valstybėje narėje, nepateisina bendrai taikomo papildomo reikalavimo termino, nesusijusio su laikotarpiu, būtinu tinkamai pasinaudoti tarpusavio pagalbos procedūromis.

Galiausiai dėl laisvo kapitalo judėjimo principo Teisingumo Teismas priėmė du sprendimus, į kuriuos reikia ypač atkreipti dėmesį.

Visų pirma reikia nurodyti bylą *Persche* (2009 m. sausio 27 d. sprendimas, C-318/07), kurioje nagrinėjama subtili bendrąjį interesą tenkinantiems subjektams duodamų dovanų problema. Patikslinęs, jog tokioms dovanoms, net jeigu jos padovanotos natūra kasdienio vartojimo daiktų forma, taikomos EB sutarties nuostatos, susijusios su laisvu kapitalo judėjimu, Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 56 straipsnis draudžia valstybės narės teisės aktus, pagal kuriuos mokesčių atskaita bendrąjį interesą tenkinančiais pripažintiems subjektams duodamų dovanų atžvilgiu suteikiama tik nacionalinėje teritorijoje įsteigtiems subjektams duodamoms dovanoms,

nenumatant jokios galimybės mokesčių mokėtojui įrodyti, kad kitoje valstybėje narėje įsteigtam subjektui duota dovana tenkina šiuose teisės aktuose nustatytas sąlygas suteikti tokią lengvatą. Teisingumo Teismo teigimu, valstybė narė savo teisės aktuose, susijusiuose su mokesčių atskaita už dovanas, gali įtvirtinti skirtingą nacionalinių ir kitose valstybėse narėse įsteigtų subjektų, pripažintų tenkinančiais bendrąjį interesą, vertinimą, kai pastarieji siekia kitų tikslų nei nurodyti jos pačios teisės aktuose. Vis dėlto vienoje valstybėje narėje įsteigtas subjektas, tenkinantis šiuo tikslu kitos valstybės narės numatytas sąlygas mokesčių lengvatoms gauti, pastarosios valstybės narės suteikiamų mokesčių lengvatų, kuriomis siekiama paskatinti nagrinėjamą bendrojo intereso veiklą, atžvilgiu yra panašioje situacijoje kaip ir toje valstybėje narėje įsteigti subjektai, pripažinti tenkinančiais bendrąjį interesą. Teisingumo Teismo nuomone, todėl minėtais teisės aktais nustatytas nevienodas vertinimas yra laisvo kapitalo judėjimo apribojimas. Šio apribojimo negali pateisinti nei būtinybė užtikrinti veiksmingą mokesčių kontrolę, nei kova su sukčiavimu mokesčių srityje. Tačiau dėl pastarojo aspekto Teisingumo Teismas pabrėžė, jog, kalbant apie trečiosiose valstybėse esančius bendrąjį interesą tenkinančius subjektus, iš esmės apmokestinanti valstybė narė teisėtai gali atsisakyti taikyti tokią atskaitą, jeigu neįmanoma reikalingos informacijos gauti iš trečiosios šalies, ypač dėl to, kad ši šalis neturi sutartinės pareigos ją pateikti.

Antra, taip pat būtina paminėti bylą *Woningstichting Sint Servatius* (2009 m. spalio 1 d. sprendimas, C-567/07), kuri susijusi su prašymu išaiškinti Sutarties nuostatas dėl laisvo kapitalo judėjimo, siekiant, jog būtų įvertinta Nyderlandų teisės aktų, skirtų skatinti pasiūlą būsto srityje, atitiktis šiai laisvei. Pagal šiuos teisės aktus Nyderlandų būsto srityje licencijuotos įstaigos turi savo investicijų į nekilnojamąjį turtą užsienyje projektų atžvilgiu laikytis administracinės išankstinio leidimo procedūros ir įrodyti, kad atitinkamai investuojama bus turint aprūpinimo būstu Nyderlanduose interesą. Teisingumo Teismo nuomone, tokia pareiga yra laisvo kapitalo judėjimo apribojimas. Teisingumo Teismas pripažino, kad reikalavimai, susiję su valstybės narės aprūpinimo socialiniu būstu politika ir jos finansavimu, gali būti privalomieji bendrojo intereso pagrindai ir todėl pateisinti tokį apribojimą. Tačiau Teisingumo Teismas pabrėžė, kad išankstinio administracinio leidimo tvarka negali pateisinti nacionalinių valdžios institucijų diskrecijos, dėl kurios Bendrijos nuostatos prarastų savo veiksmingumą. Be to, tam, kad tokia tvarka būtų pateisinama, ji turi būti pagrįsta objektyviais, nediskriminuojančiais ir iš anksto žinomais kriterijais, užtikrinančiais, jog ji yra tinkama apriboti nacionalinės valdžios institucijų diskreciją, o tai turi patikrinti nacionalinis teismas.

Transportas

Sujungtose bylose *Sturgeon ir kt.* bei *Böck ir Lepuschitz* (2009 m. lapkričio 19 d. sprendimas, C-402/07 ir C-432/07) Teisingumo Teismas turėjo pareikšti savo nuomonę dėl atidėto skrydžio sąvokos pagal Reglamentą (EB) Nr. 261/2004¹³. Šiame reglamente numatyta vienkartinė kompensacija atšaukto, bet ne atidėto skrydžio atveju. Į prašymus priimti prejudicinius sprendimus pateikusius teismus kreipėsi keleiviai reikalaudami šios vienkartinės kompensacijos dėl to, kad į paskirties oro uostą jie buvo nuvežti atitinkamai 25 ir 22 valandomis vėliau, nei buvo numatyta.

Teisingumo Teismas visų pirma pažymėjo, kad net jeigu skrydis atidedamas ilgam, to nepakanka laikyti jį atšauktu. Atidėtas skrydis, neatsižvelgiant į atidėjimo trukmę, negali būti laikomas atšauktu, jeigu, nepaisant išvykimo laiko, visi kiti iš anksto suplanuoti skrydžio elementai, įskaitant visų pirma maršrutą, lieka nepakeisti.

¹³ 2004 m. vasario 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 261/2004, nustatantis bendras kompensavimo ir pagalbos keleiviams taisyklės atsisakymo vežti ir skrydžių atšaukimo arba atidėjimo ilgam laikui atveju, panaikinančias Reglamentą (EEB) Nr. 295/91 (OL L 46, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 7 sk., 8 t., p. 10).

Tada dėl teisės į kompensaciją Teisingumo Teismas konstatavo, kad tie keleiviai, kurių skrydis atšauktas, ir tie, kurių skrydis atidėtas, patiria analogišką žalą, kurią sudaro prarastas laikas, ir todėl jų situacija yra panaši ir nepateisina skirtingo vertinimo. Teisingumo Teismas iš to padarė išvadą, kad atidėtų skrydžių keleiviai gali būti prilyginti atšauktų skrydžių keleiviams teisės į kompensaciją taikymo tikslais, o tai jiems suteikia teisę reikalauti vienkartinės kompensacijos, kai jie pasiekia galutinę paskirties vietą trimis ar daugiau valandų vėliau nei iš pradžių numatyta, nebent skrydis buvo atidėtas dėl ypatingų aplinkybių. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas priminė, kad orlaivio techninė problema negali būti laikoma ypatinga aplinkybe, nebent ši problema atsirado dėl įvykių, kurie dėl savo pobūdžio ar atsiradimo priežasčių nėra būdingi normaliai atitinkamo oro vežėjo veiklai ir kurių jis negali realiai kontroliuoti.

Konkurencijos taisyklės

Kalbant labai bendrai, byloje *X BV* (2009 m. birželio 11 d. sprendimas, C-429/07) Teisingumo Teismas nusprendė, kad Komisija gali savo iniciatyva pateikti rašytines pastabas valstybės narės teismui procedūroje, kurioje nagrinėjama, ar galima mokesčių tikslais atskaityti Komisijos už EB 81 ar 82 straipsnio pažeidimą skirtą baudą. Reglamento Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose¹⁴, 15 straipsnyje „Bendradarbiavimas su nacionaliniais teismais“ numatyta, kad tam tikromis aplinkybėmis Komisija gali dalyvauti nacionaliniuose teismuose vykstančiose procedūrose. Teisingumo Teismas paaiškino, jog Komisijos galimybei savo iniciatyva pateikti rašytines pastabas minėtuose teismuose nustatyta vienintelė sąlyga – kad to reikėtų siekiant nuosekliai taikyti EB 81 ar 82 straipsnį. Ši sąlyga gali būti laikoma įvykdyta net tuo atveju, kai atitinkama procedūra vyksta ne dėl EB 81 ar 82 straipsnio taikymo. Be to, kadangi tarp baudų bei EB 81 ir 82 straipsnių taikymo egzistuoja glaudus ryšys, nacionalinių ar Bendrijos konkurencijos institucijų remiantis EB 83 straipsnio 2 dalies a punktu skirtų sankcijų veiksmingumas yra nuoseklaus EB 81 ir 82 straipsnių taikymo sąlyga. Iš to matyti, kad sprendimas, kurį turi priimti valstybės narės teismas vykstant procedūrai, susijusiai su galimybe iš apmokestinamojo pelno atskaityti visą baudos sumą ar jos dalį, gali pažeisti šių sankcijų veiksmingumą antikonkurencinės veiklos srityje ir dėl to kelia grėsmę, kad EB 81 ar EB 82 straipsnis nebus taikomas nuosekliai. Taigi Teisingumo Teismas nusprendė, kad tokiu atveju Reglamento Nr. 1/2003 15 straipsnis leidžia Komisijai pateikti savo pastabas nacionaliniam teismui.

Kartelių srityje byloje *GlaxoSmithKline prieš Komisiją* (2009 m. spalio 6 d. sprendimas, C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P, C-519/06 P) Teisingumo Teismui pasitaikė proga pareikšti poziciją dėl susitarimų, kurių tikslas – apriboti lygiagrečią vaistų prekybą, atitikties EB 81 straipsniui¹⁵. Teisingumo Teismas nusprendė, kad susitarimai, kuriais siekiama uždrausti ar apriboti lygiagrečią prekybą, iš esmės turi tikslą sudaryti konkurencijos kliūčių. Šis principas taikomas farmacijos sektoriui. Norint konstatuoti, kad susitarimo tikslas antikonkurencinis, nereikia įrodyti, jog susitarimas yra nepalankus galutiniams vartotojams. Be to, Teisingumo Teismas priminė, jog tam, kad susitarimui būtų galima taikyti išimtį pagal EB 81 straipsnio 3 dalį, jis turi padėti gerinti prekių gamybą ar platinimą arba skatinti technikos ar ekonomikos pažangą. Tai suprantama ne kaip bet kokia nauda, kurią savo veikloje gali gauti šį susitarimą sudariusios įmonės, bet kaip pastebima objektyvi nauda, galinti kompensuoti šio susitarimo neigiamą poveikį konkurencijai. Todėl Komisija gali imtis analizuoti prognozes. Tam, kad preziumuotų, jog susitarimui būdinga pastebima objektyvi nauda, pakanka, kad ji įsitikintų, jog tokia nauda tikrai gali atsirasti. Teisingumo Teismas

¹⁴ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 (OL L 1, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 205).

¹⁵ Dėl vienašališkų priemonių, ribojančių lygiagrečią farmacijos produktų prekybą, vertinimo atsižvelgiant į EB 82 straipsnį, žr. 2008 m. rugsėjo 16 d. Sprendimą *Sot. Lélos kai Sia*, C-468/06–C-478/06, Rink. p. I-7139.

taip pat paaiškino, kad susitarimas, siekiant nustatyti, ar jis padeda gerinti prekių gamybą ar platinimą arba skatinti technikos ar ekonomikos pažangą ir suteikia pastebimą objektyvią naudą, turi būti nagrinėjamas atsižvelgiant į su faktinėmis aplinkybėmis susijusius argumentus ir įrodymus, nurodant pateikiant prašymą taikyti išimtį, todėl gali prireikti atsižvelgti į susitarime reglamentuojamo sektoriaus pobūdį ir galimą specifiką, jeigu tai turi lemiamą įtaką nagrinėjimo rezultatui. Nereiškia, jog į tai atsižvelgiant perkeliama įrodinėjimo pareiga, nes taip tik užtikrinama, kad prašymas nagrinėjamas remiantis pareiškėjo pateiktais tinkamais, su faktinėmis aplinkybėmis susijusiais argumentais ir įrodymais.

Byloje *Archer Daniels Midland prieš Komisiją* (2009 m. liepos 9 d. sprendimas, C-511/06 P), susijusioje su neteisėtu karteliu citrinos rūgšties sektoriuje, Teisingumo Teismas nagrinėjo pripažinimo kartelio organizatoriumi pasekmes teisei į gynybą. Iš tiesų toks kvalifikavimas turi rimtų pasekmių įmonei skirtinos baudos dydžiui. Pirma, tai yra sunkinanti aplinkybė ir, antra, dėl tokios aplinkybės iš karto prarandama galimybė, kad bauda bus smarkiai sumažinta, jeigu įmonė bendradarbiaus. Teisingumo Teismas nusprendė, kad nors pranešime apie kaltinimus Komisija neprivalo nurodyti, kaip ji mano pasinaudoti faktinėmis aplinkybėmis nustatydama baudos dydį ir ypač – ar remdamasi šiomis aplinkybėmis ji ketina kvalifikuoti įmonę kaip kartelio organizatorę, vis dėlto ji bent turi įvardyti šias faktines aplinkybes. Tačiau kai dokumentus ir įrodymus, kuriuose pateikiamos faktinės aplinkybės, kuriomis remiantis įmonė kvalifikuota kaip kartelio organizatorė, sudaro pradėtoje pažeidimo procedūroje apklaustų asmenų parodymai, kurie dėl to turi subjektyvų aspektą, aplinkybė, jog šie dokumentai pridėti prie pranešimo apie kaltinimus, jų aiškiai nepaminėjus paties pranešimo tekste, neleidžia įmonei nei įvertinti, kiek patikimais Komisija laiko kiekvieną elementą, nei jų ginčyti, todėl ir veiksmingai ginti savo teises. Tokiais veiksmais Komisija pažeidžia atitinkamos įmonės teisę į gynybą. Todėl ji negali remtis šiais elementais tam, kad kvalifikuotų įmonę kaip kartelio organizatorę. Be to, kadangi pranešime apie kaltinimus kitų įrodymų, galinčių patvirtinti tokį kvalifikavimą, nėra, Komisija negali iš karto atmesti galimybės smarkiai sumažinti baudą įmonės bendradarbiavimo atveju. Šioje byloje Teisingumo Teismas taip pat patvirtino, kad jeigu pažeidimas nedelsiant nutraukiamas įsikišus Komisijai, tai nereiškia, jog automatiškai bus sumažintas baudos dydis. Be to, jis priminė, kad pažeidimo konkreti įtaka rinkai yra vienas iš veiksnių, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant padaryto pažeidimo sunkumą.

2009 m. rugsėjo 24 d. Sprendime *Erste Bank der österreichischen Sparkassen prieš Komisiją* (C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P, C-137/07 P), priimtame dėl apeliacinio skundo byloje „Lombardo klubas“, Teisingumo Teismas nusprendė, kad aplinkybė, jog kartelio dalykas yra tik prekyba produktais vienoje valstybėje narėje, nėra pakankama norint atmesti galimybę, jog bus paveikta valstybių narių tarpusavio prekyba. Kadangi toks kartelis vien dėl savo pobūdžio sustiprina valstybės rinkos atskirimą ir taip trukdo EB sutartimi siekiamai ekonominei skvarbai, egzistuoja rimta poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai tikimybė, kuri išnyksta tik tada, kai nagrinėjant susitarimo požymius ir bendras ekonomines jo priėmimo aplinkybes prieinama prie priešingos išvados.

Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad kai pažeidimą padaro dukterinė bendrovė, Komisija visiškai neįpareigota pirmiausia patikrinti, ar įvykdytos pažeidimo priskyrimo patronuojančiai bendrovei sąlygos. Komisija gali pasirinkti, ar nubausti pažeidime dalyvavusią dukterinę bendrovę, ar tuo laikotarpiu ją kontroliavusią patronuojančią bendrovę.

Dėl baudų dydžio nustatymo Teisingumo Teismas visų pirma nurodė, kad horizontalus kainų kartelis, susijęs su svarbiu ekonomikos, pavyzdžiui, bankininkystės, sektoriumi, iš principo turi būti kvalifikuojamas kaip labai sunkus pažeidimas, neatsižvelgiant į jo kontekstą. Tada jis paaiškino, kad, kalbant apie pažeidimo sunkumo vertinimą, priešingai nei teigė apeliančios, Pirmosios instancijos teismas nesirėmė tik kartelio sukūrimu, bet nustatė jo konkretų poveikį rinkai. Be to, Teisingumo

Teismas pažymėjo, jog nustatant baudų dydį aplinkybė, kad Komisija, norėdama bendroves, bankų grupėje atliekančias vadovaujančių bendrovių vaidmenį, suskirstyti į skirtingas kategorijas, atsižvelgia į grupės narių rinkos dalis, nereiškia šių bendrovių neteisėto elgesio priskyrimo vadovaujančioms bendrovėms. Tai yra veiksmai, kuriais siekiama įsitikinti, kad vadovaujančioms bendrovėms skirtų baudų lygis adekvačiai atspindi jų pačių neteisėto elgesio rimtumą. Galiausiai dėl baudos sumažinimo apimties Teisingumo Teismas priminė, kad jis savo vertinimu negali pakeisti Pirmosios instancijos teismo vertinimo, pateikto įgyvendinant savo neribotą jurisdikciją.

Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi srityje Teisingumo Teismas priėmė du svarbius sprendimus.

France Télécom pateikus apeliacinį skundą dėl 2007 m. sausio 30 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimo (T-340/03, *France Télécom prieš Komisiją*, Rink. p. II-107), Teisingumo Teismas patvirtino šį sprendimą, kuriuo atmetas ieškinys dėl Komisijos sprendimo skirti šiai bendrovei 10,35 milijono eurų baudą už piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi Prancūzijos didelės spartos interneto prieigos paslaugų gyventojams rinkoje. Į šios bendrovės argumentą, kad Pirmosios instancijos teismas pažeidė EB 82 straipsnį, nes nusprendė, jog prieš konstatuojant „grobūonišką“ kainų praktiką nėra svarbu iš anksto įrodyti galimybę padengti nuostolius, Teisingumo Teismas atsakė, kad ši galimybė nėra būtina sąlyga norint nustatyti, jog tokia kainų politika yra piktnaudžiaujamojo pobūdžio. Tokia galimybė yra tik svarbus elementas vertinant, ar nagrinėjama praktika yra piktnaudžiavimas, nes, ja remiantis, tuo atveju, kai taikomos mažesnės nei kintamųjų sąnaudų vidurkis kainos, galima atmesti kitus nei konkurento pašalinimas ekonominius pagrindimus arba tuo atveju, kai taikomos kainos, kurios yra mažesnės nei bendrųjų sąnaudų vidurkis, bet didesnės nei kintamųjų sąnaudų vidurkis, įrodyti, kad turima planų pašalinti konkurentą. Be to, Teisingumo Teismo teigimu, to, jog nėra jokios galimybės padengti nuostolius, nepakanka, kad būtų galima atmesti tikimybę, jog nagrinėjama įmonė vėliau sustiprins savo dominuojančią padėtį, ypač iš rinkos pasitraukus vienam ar keliems konkurentams, o rinkoje egzistuojanti konkurencija, kuri kaip tik dėl nagrinėjamos įmonės jau buvo susilpnėjusi, dar labiau susilpnės, ir vartotojai, sumažėjus pasirinkimo galimybėms, patirs žalos.

Byloje *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland prieš Komisiją* (2009 m. liepos 16 d. sprendimas, C-385/07 P) Teisingumo Teismas priminė, kad siekiant nustatyti, ar terminas, per kurį priimtas sprendimas, yra protingas, reikia įvertinti kiekvienos konkrečios bylos aplinkybes, kaip antai bylos sudėtingumą ir šalių elgesį; tada jis nurodė, kad jeigu kyla ginčas dėl konkurencijos taisyklių pažeidimo, pagrindinis teisinio saugumo, kuris turi būti suteiktas ūkio subjektams, reikalavimas ir tikslas – užtikrinti, kad nebūtų iškraipyta konkurencija vidaus rinkoje, yra svarbūs ne tik pačiam ieškovui ir jo konkurentams, bet ir tretiesiems asmenims, atsižvelgiant į didelį susijusių asmenų skaičių ir atitinkamus finansinius interesus. Kalbant apie ginčą dėl įmonės, reikalaujančios sumokėti mokestį už ypač paplitusį savo logotipo naudojimą, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir atsižvelgiant į galimus šio ginčo rezultato atgarsius, reikia pažymėti, kad Pirmosios instancijos teisme beveik 5 metus ir 10 mėnesių trukęs procesas, kai tai negali būti pateisinta jokia bylai būdinga aplinkybe, pavyzdžiui, bylos sudėtingumu, šalių elgesiu, dėl šalių kaltės kilusiais proceso nesklandumais ar proceso organizavimo arba tyrimo priemonėmis, kurių ėmėsi Pirmosios instancijos teismas, pažeidžia reikalavimus dėl protingo termino laikymosi sprendimui priimti. Vis dėlto Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nors aplinkybė, jog Pirmosios instancijos teismas nesilaikė protingo termino sprendimui priimti, yra procedūros pažeidimas, Teisingumo Teismo statuto 61 straipsnio pirmą pastraipą reikia aiškinti ir taikyti taip, kad ji būtų veiksminga. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog nėra jokio įrodymo, kad protingo termino nesilaikymas sprendimui priimti galėjo turėti poveikį ginčo baigčiai, skundžiamo sprendimo panaikinimas nepašalintų Pirmosios instancijos teismo padaryto veiksmingos teisminės apsaugos principo pažeidimo. Be to, atsižvelgiant į būtinybę laikytis Bendrijos konkurencijos teisės, negalima leisti, remiantis vien

protingo termino sprendimui priimti praleidimo motyvu, ieškovui ginčyti pažeidimą, kai visi jo apeliacinio skundo pagrindai, kuriais prieštaraujama Pirmosios instancijos teismo išvadoms, susijusioms su šiuo pažeidimu ir su atitinkama administracine procedūra, buvo atmesti kaip nepagrįsti. Tačiau galima prašyti atlyginti žalą pareiškiant ieškinį Bendrijai pagal EB 235 straipsnį ir 288 straipsnio antrą pastraipą remiantis tuo, kad Pirmosios instancijos teismas nesilaikė protingo termino sprendimui priimti.

Taip pat nemažai sprendimų praturtino teismo praktiką valstybės pagalbos srityje. Byloje *3F prieš Komisiją* (2009 m. liepos 9 d. sprendimas, C-319/07 P) nagrinėjant apeliacinį skundą Teisingumo Teismui pasitaikė proga papildyti savo praktiką, susijusią su ieškiniu dėl panaikinimo pagalbos srityje mechanizmu, kai ieškinį pareiškia trečiasis asmuo, kitas nei pagalbos gavėjas. Pagrindinė byla buvo susijusi su pagrindinės Danijos darbuotojų profesinės sąjungos prašymu panaikinti Komisijos sprendimą, kuriuo pagalba atleidžiant nuo pajamų mokesčio Danijos tarptautiniame laivų registre užregistruotuose laivuose dirbančius jūrininkus, skirta išlaikyti laivus, plaukiojančius su nacionaline vėliava, esant tikimybei, jog ji gali būti pakeista į patogios šalies vėliavą, pripažinta suderinama su bendrąja rinka, nepradedant EB 88 straipsnio 2 dalyje numatytos formalios tyrimo procedūros. Pirmosios instancijos teismas atmetė profesinės sąjungos ieškinį kaip nepriimtina, nurodęs, kad ginčijamas sprendimas nebuvo konkrečiai susijęs nei su ieškove, nei su jos nariais.

Sprendime Teisingumo Teismas visų pirma priminė, kad ieškinys dėl sprendimo nepradėti formalios tyrimo procedūros yra priimtinas, jeigu jį pareiškęs asmenį galima laikyti suinteresuotąja šalimi EB 88 straipsnio 3 dalies prasme, kuri ieškiniu siekia apginti savo procesines teises. Iš to išplaukia, jog negalima atmesti, jog darbuotojų profesinė sąjunga, įrodžiusi, kad jos pačios ar narių interesai bus paveikti suteikus pagalbą, galėtų būti laikoma suinteresuotąja šalimi.

Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas pabrėžė, kad šioje byloje siekta išsiaiškinti, ar suteikus šią pagalbą buvo paveikta apeliančės konkurencinė padėtis, palyginti su kitomis profesinėmis sąjungomis. Tačiau iš to, jog susitarimo tarp profesinių sąjungų ir darbdavių pobūdis bei dalykas ir juo siekiami socialinės politikos tikslai leidžia šiam susitarimui netaikyti EB 81 straipsnio 1 dalies, negalima daryti išvados, kad kolektyvinės derybos ar jose dalyvaujančios šalys taip pat visiškai ir automatiškai nepatenka į Sutarties normų dėl valstybės pagalbos taikymo sritį ar kad ieškinys dėl panaikinimo, kurį galėtų pareikšti šios šalys, dėl jų dalyvavimo šiose derybose būtų beveik automatiškai pripažintas nepriimtiniu. Iš tiesų *a priori* atmetus galimybę, kad profesinė sąjunga, remdamasi savo vaidmeniu kolektyvinėse derybose ir Komisijos pripažintų suderinamomis su bendrąja rinka nacionalinių mokestinių priemonių poveikiu šiam vaidmeniui, gali įrodyti esanti suinteresuotoji šalis EB 88 straipsnio 2 dalies prasme, būtų pažeisti socialinės politikos tikslai, visų pirma numatyti EB 136 straipsnio pirmoje pastraipoje ir 138 straipsnio 1 dalyje.

Be to, Teisingumo Teismo teigimu, kadangi negalima atmesti, kad pagalbą gaunančių įmonių darbuotojams atstovaujančios organizacijos, kaip suinteresuotosios šalys EB 88 straipsnio 2 dalies prasme, gali pateikti Komisijai savo pastabas socialiniais klausimais, į kurias prireikus ši gali atsižvelgti, Bendrijos teismas, tokiu atveju norėdamas nustatyti, ar Bendrijos gairėmis dėl valstybės pagalbos jūriniam transportui grindžiami apeliančės argumentai yra pakankamai pagrįsti, kad ji būtų pripažinta suinteresuotąja šalimi EB 88 straipsnio 2 dalies prasme, turi išnagrinėti nagrinėjamos priemonės socialinius aspektus šių Bendrijos gairių atžvilgiu, nes jose numatytos ginčijamos valstybės pagalbos suderinamumo vertinimo teisinės sąlygos.

Gavęs apeliacinį skundą dėl Pirmosios instancijos teismo sprendimo, kuriuo dėl motyvavimo stokos panaikintas Komisijos sprendimas, Teisingumo Teismas byloje *Komisija prieš Italiją ir Wam* (2009 m. balandžio 30 d. sprendimas, C-494/06 P) nusprendė, kad Pirmosios instancijos teismas padarė teisingą išvadą, jog atsižvelgiant į nagrinėjamą atvejį vien bendri motyvai, pagrįsti Sprendimo

Tubemeuse (C-142/87, Rink. p. I-959) principų priminimu, negali būti laikomi atitinkančiais EB 253 straipsnio reikalavimus. Teisingumo Teismo teigimu, kalbant apie pagalbą, kuria suteikiant lengvatines paskolas siekiama padengti skverbimosi į trečiųjų šalių rinką išlaidas, kai jos subsidijos ekvivalentas yra sąlygiškai nedidelės vertės, šios pagalbos poveikis prekybai ir konkurencijai Bendrijos viduje yra sunkiai pastebimas, o tai reikalauja, kad Komisija išsamiai motyvuotų savo sprendimą. Taigi vien aplinkybės, kad įmonė, pagalbos gavėja, dalyvauja prekyboje Bendrijos viduje eksportuodama didelę dalį savo produkcijos Sąjungos viduje, nepakanka, kalbant apie tokią pagalbą, įrodyti tokį poveikį.

Byloje *Uteca* (2009 m. kovo 5 d. sprendimas, C-222/07) Teisingumo Teismas nusprendė, jog EB 87 straipsnį reikia aiškinti taip, kad valstybės narės priimta priemonė, įpareigojanti televizijos transliuotojus 5 % ankstesnių metų veiklos pajamų iš anksto skirti Europos pilnametražiams ir trumpametražiams kino ir televizijos filmams finansuoti, o 60 % iš šių 5 % – filmams bet kuria oficialiąja šios valstybės narės kalba, nėra valstybės pagalba šios valstybės narės kino pramonei. Teisingumo Teismas paaiškino, kad nematyti, jog nauda, kurią teikia ši priemonė šios valstybės narės kino pramonei, yra tiesiogiai valstybės ar per tos valstybės paskirtą ar įsteigtą viešąją ar privačią įstaigą suteikta nauda. Nauda atsiranda iš bendro reglamentavimo, nustatančio televizijos transliuotojams, nepaisant to, ar jie yra visuomeniniai, ar privatūs, pareigą dalį savo veiklos pajamų iš anksto skirti kino ir televizijos filmams finansuoti. Be to, Teisingumo Teismo teigimu, šiuo atveju neatrodo, kad atitinkama nauda priklauso nuo viešosios valdžios institucijų vykdomos tokių transliuotojų kontrolės ar nurodymų, kuriuos šios institucijos teikia tokiems transliuotojams.

Mokesčiai

Šioje srityje reikia paminėti bylą *TNT Post UK* (2009 m. balandžio 23 d. sprendimas, C-357/07), kurioje pridėtinės vertės mokesčio klausimu Teisingumo Teismas turėjo progą patikslinti Šeštosios direktyvos 77/388/EEB¹⁶ 13 straipsnio A skirsnio 1 dalies a punkte numatyto „viešojo pašto tarnybų“ teikiamų paslaugų atleidimo nuo mokesčio taikymo sritį. Pagrindinėje byloje bendrovė *TNT Post*, teikianti pridėtinės vertės mokesčiu apmokestintas verslo korespondencijos paslaugas, susijusias su korespondencijos tvarkymu (*upstream services*), ginčijo *Royal Mail*, vienintelės universaliųjų pašto paslaugų teikėjos Jungtinėje Karalystėje, kurios nei statusas, nei įsipareigojimai nebuvo pakeisti 2006 m. šioje valstybėje liberalizavus pašto rinką, teikiamų pašto paslaugų atleidimo nuo mokesčio teisėtumą. Gavęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą, Teisingumo Teismas nusprendė, kad minėtame 13 straipsnio A skirsnio 1 dalies a punkte esanti „viešojo pašto tarnybų“ sąvoka apima viešuosius ar privačius ūkio subjektus, kurie valstybėje narėje įsipareigoja teikti universaliąsias pašto paslaugas arba jų dalį, kaip jos apibrėžtos Direktyvos 97/67/EB¹⁷ 3 straipsnyje. Šiuo atžvilgiu minėtame 13 straipsnio A skirsnio 1 dalies a punkte numatytas atleidimas nuo mokesčio taikomas ir toliau, neatsižvelgiant į pašto sektoriaus liberalizavimą. Be to, Teisingumo Teismas patikslino, kad šis atleidimas nuo mokesčio taikomas teikiant ar tiekiant su šiomis paslaugomis susijusias paslaugas, išskyrus keleivių gabenimo ir telekomunikacijų, ir tiekiant prekes, kai šį teikimą ir tiekimą vykdo viešojo pašto tarnybos, t. y. kaip ūkio subjektai, kurie valstybėje narėje teikia visas universaliąsias pašto paslaugas ar jų dalį. Jis netaikomas teikiant ar tiekiant su šiomis paslaugomis susijusias paslaugas ar prekes, dėl kurių sąlygų buvo suderėta individualiai.

¹⁶ 1977 m. gegužės 17 d. Šeštoji Tarybos direktyva 77/388/EEB dėl valstybių narių apyvartos mokesčių įstatymų derinimo – Bendra pridėtinės vertės mokesčio sistema: vienodas vertinimo pagrindas (OL L 145, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 9 sk., 1 t., p. 23).

¹⁷ 1997 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/67/EB dėl Bendrijos pašto paslaugų vidaus rinkos plėtos bendrųjų taisyklių ir paslaugų kokybės gerinimo (OL L 15, 1998, p. 14; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 3 t., p. 71), iš dalies pakeista 2002 m. birželio 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/39/EB (OL L 176, p. 21; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 4 t., p. 316).

Teisės aktų derinimas ir suderinti teisės aktai

Šioje srityje, kur teismo praktika vėl labai gausi, visų pirma reikia paminėti du sprendimus, susijusius su viešojo pirkimo sutarčių sudarymu.

Byloje *Sea* (2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas, C-573/07) dėl komunalinių atliekų surinkimo, transportavimo ir šalinimo paslaugų pirkimo sutarties sudarymo Teisingumo Teismas priminė, jog EB 43 ir 49 straipsniai, vienodo požiūrio ir nediskriminavimo dėl pilietybės principai bei iš jų išplaukianti skaidrumo pareiga nedraudžia su akcine bendrove, kurios visas kapitalas priklauso viešosios valdžios subjektams, tiesiogiai sudaryti viešojo paslaugų pirkimo sutarties, jei viešosios valdžios subjektas, kuris yra perkančioji organizacija, kontroliuoja šią bendrovę analogiškai kaip ir savo tarnybas ir jei ši bendrovė pagrindinę savo veiklą vykdo su subjektu ar subjektais, kurie ją valdo.

Todėl su sąlyga, jog nacionalinis teismas patikrins, ar atitinkamos bendrovės įstatų nuostatos veiksmingos, viešosios valdžios subjektų akcininkų vykdomą minėtos bendrovės kontrolę galima laikyti analogiška kontrolei, kurią jie vykdo savo tarnybų atžvilgiu, kai, pirma, minėtos bendrovės veikla vykdoma tik minėtų subjektų teritorijoje ir iš esmės tik jų naudai ir, antra, per įstatuose numatytus organus, kuriuos sudaro minėtų subjektų atstovai, jie daro lemiamą įtaką ir šios bendrovės strateginiams tikslams, ir svarbiems sprendimams.

Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad net jeigu negali būti atmesta tikimybė, jog bendrovės dalys gali būti parduotos privatiems investuotojams, pripažinus, kad dėl šios paprastos tikimybės neapibrėžtą laiką gali būti atidėliojama galimybė vertinti, ar bendrovės, su kurią pasirašoma viešojo pirkimo sutartis, kapitalas viešasis, ar ne, būtų pažeistas teisinio saugumo principas. Į kapitalo atvėrimą privatiems investuotojams gali būti atsižvelgiama, tik jeigu viešojo pirkimo sutarties sudarymo momentu egzistuoja konkreti ir netolima tokio atvėrimo perspektyva.

Byloje *Komisija prieš Vokietiją* (2009 m. birželio 9 d. sprendimas, C-480/06) dėl sutarties, susijusios su nauju atliekų šalinimo terminio apdorojimo įrenginiu, sudarytos tarp keturių *Landkreise* ir Hamburgo miesto valymo tarnybų nepaskelbus konkurso, Teisingumo Teismas nusprendė, kad į Direktyvos 92/50/EEB¹⁸ taikymo sritį nepatenka sutartis, kuri sudaro teisinį pagrindą ir kartu įtvirtina teises nuostatas ateityje sumontuoti ir eksploatuoti įrenginį, skirtą viešajai paslaugai teikti, t. y. atliekoms termiškai apdoroti, jeigu ją sudarė tik viešosios valdžios institucijos, nedalyvaujant privatiems asmenims, ir kurioje nei numatyta, nei draudžiama galbūt reikalinga pirkimų procedūra atliekų perdirbimo įrenginiui sumontuoti ir eksploatuoti.

Iš tiesų viešosios valdžios institucija gali įgyvendinti su viešuoju interesu susijusias užduotis savo priemonėmis arba bendradarbiaudama su kitomis valdžios institucijomis ir neprivalo naudotis kitų, jos tarnyboms nepriklausančių, subjektų paslaugomis. Šiuo atžvilgiu, pirma, Bendrijos teisė nenustato valdžios institucijoms pareigos naudotis tam tikra teisine forma bendrai įgyvendinant savo viešosios paslaugos uždavinius. Antra, toks valdžios institucijų bendradarbiavimas nekelia grėsmės pagrindiniam Bendrijos normų viešųjų pirkimų srityje tikslui, t. y. užtikrinti laisvą paslaugų judėjimą ir atvirą bei neiškraipytą konkurenciją visose valstybėse narėse, jei toks bendradarbiavimas pagrįstas tik taisyklėmis ir poreikiais, susijusiais su viešojo intereso tikslais, ir jei laikomasi vienodo suinteresuotųjų asmenų vertinimo principo, įtvirtinto Direktyvoje 92/50, užtikrinant, kad nė viena privati įmonė nėra privileijuotoje padėtyje, palyginti su konkurentais.

¹⁸ 1992 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva 92/50/EEB dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo (OL L 209, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 322).

Toliau reikia paminėti tam tikrus sprendimus, kur Teisingumo Teismas aiškino Bendrijos teisės aktus, kurių tikslas – reglamentuoti komercinę veiklą siekiant apsaugoti vartotoją.

Byloje *Messner* (2009 m. rugsėjo 9 d. sprendimas, C-489/07), susijusioje su vartotojų apsauga nuotolinės prekybos srityje, Teisingumo Teismas nagrinėjo galimybę reikalauti, kad vartotojas, kuris pasirašė tokią sutartį, bet vėliau jos atsisakė, atlygintų nuostolius. Jis nusprendė, kad Direktyvos 97/7/EB¹⁹ 6 straipsnio 1 dalies antro sakinio ir 2 dalies nuostatos turi būti aiškinamos kaip draudžiančios nacionalinės teisės aktuose bendrai numatyti pardavėjui galimybę reikalauti iš vartotojo kompensacijos už nuotolinės prekybos sutartimi įgytos prekės naudojimą, šiam laikui pasinaudojus teise atsisakyti sutarties. Iš tiesų, jeigu vartotojas turėtų sumokėti tokią vienkartinę kompensaciją vien dėl aplinkybės, jog turėjo galimybę naudotis preke tuo metu, kai ją turėjo, jis galėtų pasinaudoti teise atsisakyti sutarties tik sumokėjęs šią kompensaciją, o tai aiškiai prieštarautų Direktyvos 97/7 formuluotei bei tikslui ir, be kita ko, atimtų iš vartotojo galimybę laisvai ir be jokio spaudimo išnaudoti apmąstymo laikotarpį, kurį jam suteikia ši direktyva. Be to, jeigu vartotojui būtų nustatyta pareiga mokėti kompensaciją vien dėl to, kad jis patikrino ir išbandė prekę, kiltų klausimas dėl teisės atsisakyti sutarties funkcionalumo ir veiksmingumo. Kadangi teise atsisakyti sutarties vartotojui kaip tik siekiama suteikti tokią galimybę patikrinti ir išbandyti prekę, aplinkybė, kad ja buvo pasinaudota, neturi reikšti, jog vartotojas gali pasinaudoti šia atsisakymo teise vien sumokėjęs kompensaciją.

Tačiau šios nuostatos nedraudžia nustatyti vartotojui pareigos sumokėti kompensaciją už šios prekės naudojimą tuo atveju, jeigu jis ja naudojosi tokiu būdu, kuris neatitinka civilinės teisės principų, kaip antai sąžiningumo arba praturtėjimo be pagrindo, su sąlyga, kad nepakenkta minėtos direktyvos tikslui ir visų pirma teisės atsisakyti sutarties funkcionalumui bei veiksmingumui, o tai turi nustatyti nacionalinis teismas.

Byloje *Pannon GSM* (2009 m. birželio 4 d. sprendimas, C-243/08) Teisingumo Teismas priminė, jog Direktyva 93/13/EEB²⁰ užtikrinama vartotojų apsauga apima atvejus, kai vartotojas, su pardavėju ar tiekėju sudaręs sutartį, kurioje yra nesąžininga sąlyga, nesiremia šios sąlygos nesąžiningumu dėl to, kad nežino savo teisių arba atsisako jas ginti dėl su ieškinio pareiškimu teisme susijusių išlaidų. Todėl nacionalinio teismo vaidmuo vartotojų apsaugos srityje neapsiriboja tik teise priimti sprendimą dėl galimo sutarties sąlygos nesąžiningumo, bet taip pat reiškia pareigą, kai tik jam tampa žinomos šiuo atžvilgiu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės, savo iniciatyva išnagrinėti šį klausimą, įskaitant ir klausimą dėl jo paties teritorinės jurisdikcijos. Jeigu nacionalinis teismas tokią sąlygą pripažįsta nesąžininga, jis privalo jos netaikyti, nebent vartotojas, šio teismo apie tai informuotas, nusprendžia nesiremti tuo, kad sąlyga yra nesąžininga ir neprivaloma.

Be to, nacionalinė norma, numatanti, kad vartotojui nesąžininga sutarties sąlyga neprivaloma tik tuo atveju, jeigu jis tokią sąlygą sėkmingai užginčijo nacionaliniame teisme, prieštarauja direktyvai. Iš tikrųjų dėl tokios normos nacionalinis teismas praranda galimybę savo iniciatyva nagrinėti, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga.

Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo sudarytos sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi ir kuria teismui, kurio teritorinei jurisdikcijai

¹⁹ 1997 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis (OL L 144, p. 19; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 t., 3 sk., p. 319).

²⁰ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288).

priklauso pardavėjo ar tiekėjo buveinė, suteikiama išimtinė jurisdikcija spręsti ginčą, gali būti pripažinta nesąžininga.

Laikydamasis minėtos pozicijos vėlesnėje byloje *Asturcom Telecomunicaciones* (2009 m. spalio 6 d. sprendimas, C-40/08) Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinis teismas, nagrinėjantis ieškinį dėl *res judicata* galią įgijusio arbitražo sprendimo, priimto vartotojui nedalyvaujant, priverstinio vykdymo, turi, kai tik jam tampa žinomos šiuo atžvilgiu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės, savo iniciatyva įvertinti, ar vartotojo ir pardavėjo arba tiekėjo sudarytoje sutartyje esanti arbitražinė išlyga yra nesąžininga, jeigu pagal nacionalines procesines normas jis gali atlikti tokį vertinimą nagrinėdamas panašius vidaus ieškinius. Jei taip yra, šis teismas turi nustatyti visas dėl to pagal nacionalinę teisę kylančias pasekmes, kad įsitikintų, jog ši išlyga šiam vartotojui nėra privaloma.

Šiuo klausimu Teisingumo Teismas paaiškino, kad, pirma, Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis yra imperatyvi nuostata, ir, antra, atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama šia direktyva užtikrinama vartotojų apsauga, pobūdį ir svarbą, 6 straipsnis turi būti laikomas nacionalinėms normoms, kurios vidaus teisės sistemoje priskiriamos prie viešąją tvarką reglamentuojančių normų kategorijos, lygiaverte norma.

Byloje *Aventis Pasteur* (2009 m. gruodžio 2 d. sprendimas, C-358/08) Teisingumo Teismas, priminęs bylą *O'Byrne*²¹, turėjo patikslinti, kad Direktyvos 85/374/EEB²² 11 straipsnis turi būti aiškinamas kaip draudžiantis nacionalinės teisės nuostatas, leidžiančias teismo procese vieną atsakovą pakeisti kitu, taikyti taip, kad praėjus jame nustatytam terminui būtų galima „gamintoją“ šios direktyvos 3 straipsnio prasme įtraukti kaip atsakovą į teismo procesą, pradėtą per šį terminą prieš kitą nei jis asmenį.

Tačiau, pirma, šis 11 straipsnis turi būti aiškinamas kaip nedraudžiantis nacionaliniam teismui nuspręsti, jog per jame nustatytą terminą pradėtame teismo procese prieš Direktyvos 85/374 3 straipsnio 1 dalyje numatytą „gamintoją“ visiškai priklausančią dukterinę bendrovę ši gali būti pakeista minėtu gamintoju, jeigu teismas konstatuoja, kad atitinkamo gaminio išleidimą į apyvartą iš tikrųjų lėmė šis gamintojas.

Antra, Direktyvos 85/374 3 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad kai dėl gaminio su tariamais trūkumais nukentėjęs asmuo prieš pradėdamas įgyvendinti savo teises šio gaminio tiekėjo atžvilgiu pagrįstai negalėjo nustatyti jo gamintojo, tas tiekėjas, visų pirma šios direktyvos 11 straipsnio taikymo tikslais, turi būti laikomas „gamintoju“, jeigu savo iniciatyva nedelsdamas nepranešė nukentėjusiajam, kas yra gamintojas arba kas jam pačiam gaminį patiekė, o tai turi patikrinti nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes.

Nesąžiningos komercinės veiklos srityje Teisingumo Teismui prireikė aiškinti Direktyvą 2005/29/EB²³ byloje *VTB-VAB* (2009 m. balandžio 23 d. sprendimas, C-261/07 ir C-299/07).

²¹ 2006 m. vasario 9 d. sprendimas (C-127/04, Rink. p. I-1313).

²² 1985 m. liepos 25 d. Tarybos direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo (OL L 210, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 1 t., p. 257).

²³ 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (OL L 149, p. 22).

Jis nusprendė, kad ši direktyva draudžia tokį nacionalinės teisės aktą, kuris, išskyrus tam tikras išimtis ir neatsižvelgiant į nagrinėjamo atvejo aplinkybes, taigi bendrai ir prevenciškai, neleidžia pateikti jokio susieto pardavėjo pasiūlymo vartotojui.

Iš tikrųjų šiame teisės akte nustatytas susietų pasiūlymų draudimo principas, nors tokia veikla nėra nurodyta direktyvos I priede, išsamiai išvardijančiame tik visomis aplinkybėmis draudžiamas komercinės veiklos rūšis, kurios neturi būti vertinamos kiekvienu konkrečiu atveju.

Teisingumo Teismas priminė, kad šia direktyva Bendrijos lygiu siekiama visiškai suderinti taisykles, susijusias su nesąžininga komercine veikla. Todėl valstybės narės negali imtis griežtesnių priemonių nei nustatytos šioje direktyvoje, net siekdamos užtikrinti aukštesnio lygio vartotojų apsaugą.

Taigi nacionalinės teisės aktas, numatantis susietų pasiūlymų neteisėtumo prezumpciją, nors nacionaliniame įstatyme įtvirtinta keletas šio draudimo išimčių, neatitinka šia direktyva nustatytų reikalavimų.

Intelektinės nuosavybės teisės srityje trumpai verta aptarti du sprendimus.

Visų pirma paminėtina byla *FEIA* (2009 m. liepos 2 d. sprendimas, C-32/08), kurioje Teisingumo Teismas nusprendė, jog pagal užsakymą sukurtam Bendrijos dizainui netaikoma Reglamento (EB) Nr. 6/2002²⁴ 14 straipsnio 3 dalis, kurioje numatyta, kad jeigu dizainą sukūrė darbuotojas, vykdamas savo funkcijas arba darbdavio nurodymus, teisė į Bendrijos dizainą priklauso darbdaviui, išskyrus atvejus, kai yra kitoks susitarimas arba jeigu taikomuose nacionalinės teisės aktuose nustatyta kitaip. Iš tiesų Bendrijos teisės aktų leidėjas norėjo apibrėžti reglamento 14 straipsnio 3 dalyje numatytą specialią sistemą, darydamas nuorodą į konkrečią sutartinių santykių, būtent darbo santykių, rūšį, dėl to minėta dalis negali būti taikoma kitiems sutartiniais santykiams, pavyzdžiui, sutartiniais santykiams dėl pagal užsakymą kuriamo Bendrijos dizaino.

Kai, pirma, atvejis susijęs su pagal užsakymą sukurtu neregistruotu Bendrijos dizainu ir, antra, pagal nacionalinį įstatymą toks dizainas neprilyginamas esant darbo santykiams sukurtam dizainui, Reglamento Nr. 6/2002 14 straipsnio dalį reikia aiškinti taip, kad teisė į Bendrijos dizainą priklauso dizaineriui, nebent jis pagal sutartį būtų ją perdavęs savo teisių perėmėjui. Iš tikrųjų galimybė pagal sutartį perduoti dizainerio teisę į Bendrijos dizainą teisių perėmėjui šio reglamento 14 straipsnio 1 dalies prasme, pirma, išplaukia iš paties šio straipsnio teksto ir, antra, atitinka minėtu reglamentu siekiamus tikslus. Šiuo atžvilgiu pritaikius Bendrijos dizaino apsaugą prie visų Bendrijos pramonės šakų poreikių, pagal sutartį perduodant teisę į Bendrijos dizainą gali būti prisidedama prie pagrindinio tikslo, t. y. užtikrinti veiksmingą Bendrijos dizaino suteikiamų teisių įgyvendinimą visoje Bendrijos teritorijoje. Sustiprinta pramoninio dizaino apsauga ne tik padeda pavieniams dizaineriams prisidėti prie didelės Bendrijos pažangos šioje srityje, bet ir skatina naujoves ir naujų gaminių kūrimą bei investicijas į jų gamybą. Vis dėlto nacionalinis teismas turi išnagrinėti tokios sutarties turinį ir šiuo atžvilgiu nustatyti, ar teisę į neregistruotą Bendrijos dizainą dizaineris iš tikrųjų perdavė savo teisių perėmėjui; atlikdamas šią analizę minėtas teismas turi taikyti sutartis reglamentuojančius teisės aktus tam, kad nustatytų, kas pagal šio reglamento 14 straipsnio 1 dalį turi teisę į neregistruotą Bendrijos dizainą.

²⁴ 2001 m. gruodžio 12 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 6/2002 dėl Bendrijos dizaino (OL L 3, 2002, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 27 t., p. 142).

Antra, byloje *Sony Music Entertainment* (2009 m. sausio 20 d. sprendimas, C-240/07) Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvoje 2006/116/EB²⁵ numatyti autorių ir tam tikrų gretutinių teisių, šiuo atveju – fonogramų atgaminimo teisių, apsaugos terminai pagal šios direktyvos 10 straipsnio 2 dalį taip pat taikomi tada, kai atitinkamas objektas niekada nebuvo saugomas valstybėje narėje, kur reikalaujama suteikti apsaugą. Iš šios nuostatos teksto matyti, kad pirmoji alternatyvi sąlyga susijusi su išankstinės aptariamo objekto apsaugos bent vienoje valstybėje narėje buvimu. Šioje nuostatoje nėra nurodyta, kad tai turi būti valstybė narė, kur reikalaujama direktyvoje numatytos apsaugos. Be to, šia direktyva norima suderinti valstybių narių įstatymus taip, kad apsaugos terminai visoje Bendrijoje būtų vienodi, todėl jeigu Direktyvos 2006/116 10 straipsnio 2 dalį aiškintume kaip numatančią, jog šios sąlygos taikymas priklauso nuo to, ar pagal valstybės narės, kurioje reikalaujama šia direktyva numatytos apsaugos, teisės aktus užtikrinama apsauga, nors tokia išankstinė apsauga jau buvo suteikta kitoje valstybėje narėje, toks aiškinimas prieštarautų nagrinėjamos nuostatos tekstui ir šios direktyvos tikslui.

Teisingumo Teismas pridūrė, jog Direktyvos 2006/116 10 straipsnio 2 dalis taip pat turi būti aiškinama taip, kad šioje direktyvoje numatyti apsaugos terminai taikomi tokiu atveju, kai 1995 m. liepos 1 d. aptariamas kūrinys ar objektas buvo saugomas bent vienoje valstybėje narėje pagal šios valstybės narės nacionalines nuostatas dėl autorių teisių ar gretutinių teisių ir kai šių teisių į šį kūrinį ar objektą turėtoji, kuris yra trečiosios šalies pilietis, minėtą dieną buvo taikoma šiose nacionalinėse nuostatose numatyta apsauga. Iš tikrųjų pagal minėtą nuostatą siekiant išsiaiškinti, ar autorių teisėms gretutinių teisių į kūrinį ar objektą turėtoji, trečiosios šalies piliečiui, 1995 m. liepos 1 d. buvo taikoma apsauga bent vienoje valstybėje narėje, reikia atsižvelgti į šios valstybės narės, o ne į valstybės narės, kurioje reikalaujama šia direktyva numatytos apsaugos, nacionalines nuostatas. Be to, šią išvadą patvirtina minėta direktyva siekiami suderinimo tikslai, ypač siekis numatyti, kad atskaitos taškas, nuo kurio skaičiuojamas autorių teisėms gretutinių teisių apsaugos terminas, taip pat šių teisių apsaugos terminai visoje Bendrijoje būtų vienodi. Iš to matyti, jog kūrinio ar objekto, 1995 m. liepos 1 d. saugomo bent vienoje valstybėje narėje pagal šios valstybės narės nacionalines nuostatas, atžvilgiu tai, kad šios apsaugos turėtojas yra trečiosios šalies pilietis, kuriam valstybėje narėje, kur reikalaujama taikyti Direktyvoje 2006/116 numatytą apsaugos terminą, netaikoma apsauga pagal šios valstybės narės nacionalinę teisę, nėra svarbu norint taikyti šios direktyvos 10 straipsnio 2 dalį. Iš tikrųjų svarbu išsiaiškinti, ar 1995 m. liepos 1 d. nagrinėjamas kūrinys arba objektas buvo saugomas bent pagal vienos valstybės narės nacionalines nuostatas.

Kilo ginčų ir kituose Bendrijos lygiu suderintuose sektoriuose.

Byloje *Damgaard* (2009 m. balandžio 2 d. sprendimas, C-421/07) Teisingumo Teismas turėjo paaiškinti reklamos sąvoką žmonėms skirtų vaistų srityje. Šioje byloje žurnalistas buvo kaltinamas už viešai paskleistą informaciją apie vaisto, kuriuo leidimas prekiauti negautas visose valstybėse narėse, savybes ir jo platinimo vietas, nors Direktyva 2001/83/EB²⁶ numato aukšto lygio vartotojų apsaugą informacijos apie vaistus ir jų reklamos srityje. Gavęs klausimą, kaip reikia aiškinti Direktyvos 2001/83, iš dalies pakeistos Direktyva 2004/27²⁷, 86 straipsnį, Teisingumo Teismas nusprendė, kad trečiojo asmens vykdomas informacijos apie vaistą ir jo gydymą bei

²⁵ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/116/EB dėl autorių ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų (OL L 372, p. 12).

²⁶ 2001 m. lapkričio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/83/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio žmonėms skirtus vaistus (OL L 311, p. 67; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 27 t., p. 69).

²⁷ 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/27/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/83/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio žmonėms skirtus vaistus (OL L 136, p. 34; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 34 t., p. 262).

profilaktines savybes skleidimas gali būti laikomas reklama, net jeigu tas trečiasis asmuo veikia savo iniciatyva, visiškai *de jure* ir *de facto* nepriklausomai nuo gamintojo ar pardavėjo. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad būtent nacionalinis teismas turi nustatyti, ar šis skleidimas yra informacijos apie vaistus teikimas einant į žmonių namus ar įstaigas, pirkėjų paieškos veikla arba paskatos, skirtos skatinti vaistų skyrimą, tiekimą, pardavimą ar vartojimą.

Minėtoje byloje *UTECA* Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvą 89/552/EEB dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, susijusių su televizijos programų transliavimu, derinimo, iš dalies pakeistą Direktyva 97/36/EB²⁸, būtent jos 3 straipsnį, ir EB 12 straipsnį reikia aiškinti taip, kad jais nedraudžiama Ispanijos teisės nuostata, įpareigojanti televizijos transliuotojus 5 % ankstesnių metų veiklos pajamų iš anksto skirti Europos pilnametražiams ir trumpametražiams kino ir televizijos filmams finansuoti, o 60 % iš šių 5 % – filmams bet kuria oficialiaja šios valstybės narės kalba. Teisingumo Teismo teigimu, neatsižvelgiant į tai, ar tokia priemonė patenka į direktyvos reglamentuojamą sritį, valstybės narės iš esmės išlaiko teisę ją priimti su sąlyga, kad laikosi Sutartimi garantuojamų pagrindinių laisvių. Nors tokia priemonė, kiek ji susijusi su pareiga filmams viena iš atitinkamos valstybės narės oficialiųjų kalbų skirti 60 % iš 5 % veiklos pajamų, iš anksto skiriamų Europos kino ir televizijos filmams finansuoti, yra kelių pagrindinių laisvių, t. y. laisvės teikti paslaugas, įsisteigimo laisvės, laisvo kapitalo judėjimo ir darbuotojų judėjimo laisvės, apribojimas, ji gali būti pateisinama tikslu apsaugoti ir skatinti vartoti vieną ar kelias atitinkamos valstybės narės oficialiąsias kalbas. Šiuo atžvilgiu tokia priemonė, kadangi ji nustato pareigą investuoti į kino ir televizijos filmus bet kuria oficialiaja šios valstybės narės kalba, atrodo tinkama tokiam tikslui įgyvendinti. Teisingumo Teismo nuomone, lygiai taip pat nėra priežasčių manyti, kad tokia priemonė viršytų tai, kas būtina tam tikslui pasiekti. Iš tikrųjų visų pirma šia priemone reikalaujama tik 3 % transliuotojų veiklos pajamų, o toks procentas negali būti laikomas neproporcingu, palyginti su siekiamu tikslu. Be to, nereikia, kad tokia priemonė viršija tai, kas būtina nustatytam tikslui pasiekti, vien dėl to, kad joje nenumatyti kriterijai, kuriais remiantis būtų galima klasifikuoti nagrinėjamus kūrinius kaip „kultūros produktus“. Iš tiesų, kadangi kalba ir kultūra yra neatskiriamos viena nuo kitos, negalima tvirtinti, jog valstybės narės siekiamą tikslą apsaugoti ir skatinti vartoti vieną ar kelias savo oficialiąsias kalbas turi būtinai lydėti kiti kultūriniai kriterijai, kad ši valstybė galėtų pateisinti vienos iš Sutartimi garantuojamų pagrindinių laisvių apribojimą. Tokia priemonė taip pat nevirsija to, kas būtina tikslui pasiekti, vien dėl to, kad atitinkamos pagalbos gavėjos yra daugiausia šioje valstybėje narėje įsteigtos kino studijos. Tai, kad kriterijus, kuriuo grindžiama ši priemonė, t. y. kalbos kriterijus, gali būti privalumas kino studijoms, kurios dirba nurodyta kalba ir kurios dėl šios priežasties gali realiai daugiausia būti įsteigtos toje valstybėje narėje, kur oficialioji kalba yra būtent ši kalba, atrodo neatsiejama nuo siekiamo tikslo. Tokia padėtis savaime negali būti įrodymas, jog ši priemonė neproporcinga, priešingu atveju valstybės narės siekiamo tikslo apsaugoti ir skatinti vartoti vieną ar kelias šios valstybės narės oficialiąsias kalbas pripažinimas privalomuoju bendrojo intereso pagrindu netektų prasmės. Dėl EB 12 straipsnio Teisingumo Teismas paaiškino, kad ši nuostata savarankiškai taikoma tik Bendrijos teisės reglamentuojamose situacijose, kurioms Sutartis nenumato konkrečių nediskriminavimo taisyklių. Tačiau nediskriminavimo principas laisvo darbuotojų judėjimo, įsisteigimo teisės, laisvo paslaugų teikimo ir laisvo kapitalo judėjimo srityse įtvirtintas atitinkamai EB 39 straipsnio 2 dalyje, 43, 49 ir 56 straipsniuose. Kadangi iš to, kas išdėstyta, matyti, kad nagrinėjama priemonė neprieštarauja minėtoms Sutarties nuostatomis, jos negalima pripažinti prieštaraujančia EB 12 straipsniui.

²⁸ 1989 m. spalio 3 d. Tarybos direktyva 89/552/EEB dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, susijusių su televizijos programų transliavimu, derinimo (OL L 298, p. 23; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 224).

Prekių ženklai

Šioje srityje reikia paminėti bylą *PAGO International* (2009 m. spalio 6 d. sprendimas, C-301/07), kur buvo išsamiau nurodytos sąlygos, kurias turi tenkinti prekių ženklas tam, kad būtų galima laikyti, jog jis turi „gerą vardą“ Reglamento (EB) Nr. 40/94²⁹ 9 straipsnio 1 dalies c punkto prasme. Argumentuodamas analogiškai kaip byloje *Davidoff* (2003 m. sausio 9 d. sprendimas, C-292/00, Rink. p. I-389), Teisingumo Teismas visų pirma nurodė, kad, nepaisant 9 straipsnio 1 dalies c punkto formuluotės ir atsižvelgiant į sistemos, kurios dalį jis sudaro, bendrą struktūrą ir tikslus, gerą vardą turinčių Bendrijos prekių ženklų apsauga negali būti mažesnė tuo atveju, kai žymuo naudojamas tapačioms ar panašioms prekėms arba paslaugoms, nei tuo atveju, kai žymuo naudojamas nepanašioms prekėms ar paslaugoms. Todėl, Teisingumo Teismo teigimu, šis straipsnis taip pat taikomas Bendrijos prekių ženklui, gerą vardą turinčiam dėl prekių ir paslaugų, panašių į tas, kurioms minėtas prekių ženklas įregistruotas. Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad norint taikyti šioje nuostatoje numatytą apsaugą Bendrijos prekių ženklas turi būti žinomas didelei visuomenės, suinteresuotos šiuo prekių ženklu žymimomis prekėmis ar paslaugomis, daliai reikšmingoje Bendrijos teritorijos dalyje ir kad, atsižvelgiant į tai, jog prekių ženklas *PAGO International* turi gerą vardą visoje valstybės narės, t. y. Austrijos, teritorijoje, ši teritorija gali būti laikoma sudarančia reikšmingą Bendrijos teritorijos dalį.

Socialinė politika

Šioje srityje Teisingumo Teismui teko nagrinėti visiškai naują problematiką. Byloje *Akavan Erityisalojen Keskusliitto AEK ir kt.* (2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas, C-44/08) jis galėjo pirmą kartą pareikšti savo nuomonę apie Direktyvos 98/59/EB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su kolektyviniu atleidimu iš darbo, suderinimo³⁰ 2 straipsnyje numatytos informavimo ir konsultavimosi pareigos apimtį.

Dėl momento, nuo kurio atsiranda pareiga konsultuotis, Teisingumo Teismas nusprendė, kad priėmus strateginius sprendimus ar padarius veiklos pakeitimų įmonių grupėje, dėl kurių darbdavys turi numatyti ar planuoti kolektyvinį atleidimą, atsiranda darbdavio pareiga konsultuotis su darbuotojų atstovais. Be to, jis paaiškino, kad šios pareigos atsiradimas nepriklauso nuo to, ar darbdavys jau gali pateikti darbuotojų atstovams visą Direktyvos 98/59 2 straipsnio 3 dalies pirmos pastraipos b punkte reikalaujamą informaciją.

Dėl subjekto, kuris įpareigotas konsultuotis, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad vienintelis asmuo, kuriam nustatytos pareigos informuoti, konsultuotis ir pranešti, yra darbdavys. Darbdavį kontroliuojanti įmonė, net jeigu gali priimti jam privalomus sprendimus, neturi darbdavio statuso. Įmonių grupės, kurią sudaro patronuojanti bendrovė ir viena ar kelios dukterinės bendrovės, atveju dukterinei bendrovei, kaip darbdaviui, pareiga konsultuotis su darbuotojų atstovais kyla, tik jeigu ši bendrovė, kurioje gali būti vykdomas kolektyvinis atleidimas iš darbo, yra identifikuota.

Dėl konsultavimosi procedūros pabaigos Teisingumo Teismas nurodė, kad įmonių grupės atveju būtent dukterinė bendrovė, kurioje numatyta taikyti kolektyvinį atleidimą, turi užbaigti konsultavimosi procedūrą prieš nutraukdama, prireikus gavusi tiesioginius patronuojančios bendrovės nurodymus, darbuotojų, kuriuos numatyta atleisti, darbo sutartis.

²⁹ 1993 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 40/94 dėl Bendrijos prekių ženklo (OL L 11, 1994, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 146).

³⁰ 1998 m. liepos 20 d. Tarybos direktyva 98/59/EB (OL L 225, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 327).

Byloje *Mono Car Styling* (2009 m. liepos 16 d. sprendimas, C-12/08) Teisingumo Teismas pirmą kartą pareiškė savo poziciją dėl klausimo, ar Direktyva 98/59³¹ suteikia darbuotojams individualią teisę ginčyti informavimo ir konsultavimosi procedūros pažeidimą.

Teisingumo Teismo teigimu, Direktyvoje 98/59, ypač jos 2 straipsnyje, numatyta darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais teisė suteikiama darbuotojams kaip kolektyvui ir todėl yra kolektyvinė. Šios kolektyvinės teisės apsaugos lygis, reikalaujamas šios direktyvos 6 straipsnyje, yra pasiektas, kai taikytinai nacionalinės teisės aktais darbuotojų atstovams suteikiama teisė pareikšti ieškinį, kuri nėra apribota ir jai nenustatytos specialios sąlygos. Direktyvos 98/59 6 straipsnis, skaitomas kartu su 2 straipsniu, turi būti aiškinamas taip, kad jis nedraudžia nacionalinės teisės aktų, kuriais įtvirtinamos procedūros, leidžiančios ir darbuotojų atstovams, ir patiems darbuotojams individualiai kreiptis dėl šioje direktyvoje numatytų įsipareigojimų laikymosi kontrolės, tačiau kurie riboja darbuotojų teisę individualiai pareikšti ieškinį, kiek tai susiję su galimais pateikti kaltinimais, ir numato reikalavimą, jog darbuotojų atstovai prieš tai pateiktą darbdaviui prieštaravimus, o atleidžiamas darbuotojas – informuotą darbdavį apie tai, kad jis ginčija, jog buvo laikytasi informavimo ir konsultavimosi procedūros.

Teisingumo Teismas taip pat priminė, kad taikydamas vidaus teisę nacionalinis teismas, remdamasis Bendrijos teisę atitinkančio nacionalinės teisės aiškinimo principu, turi atsižvelgti į visas nacionalinės teisės normas ir kiek įmanoma jas aiškinti pagal direktyvos formuluotę ir tikslą, kad būtų pasiektas joje numatytas rezultatas. Todėl kadangi Direktyvos 98/59 2 straipsnis draudžia nacionalinės teisės aktus, kuriuose nustatomi mažesni darbdavio, ketinančio vykdyti kolektyvinį atleidimą, įsipareigojimai nei numatyta šiame straipsnyje, būtent nacionalinis teismas, neperžengdamas savo jurisdikcijos ribų, turi užtikrinti, kad darbdavio, ketinančio vykdyti kolektyvinį atleidimą, įsipareigojimai nebūtų mažesni nei įtvirtinti šios direktyvos 2 straipsnyje.

Byloje *Meerts* (2009 m. spalio 22 d. sprendimas, C-116/08) Teisingumo Teismas turėjo galimybę patikslinti darbuotojo, atleisto prieš pasibaigiant vaiko priežiūros atostogoms ne visą darbo laiką, teises, numatytas Direktyvoje 96/34/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų, sudaryto tarp UNICE, CEEP ir ETUC³².

Konstatavęs, kad šio Bendrojo susitarimo 2 straipsnio 6 dalyje nustatyta, jog prasidedant tėvystės atostogoms darbuotojo įgytos arba įgyjamos teisės išlieka nepakitusios iki šių atostogų pabaigos, Teisingumo Teismas nusprendė, kad iš šios nuostatos formuluotės ir konteksto matyti, jog ja siekiama, kad nebūtų prarastos iš darbo santykių kylančios įgytos arba įgyjamos teisės, į kurias darbuotojas turi teisę prasidedant vaiko priežiūros atostogoms, ar jų neliktų mažiau, ir užtikrinti, jog pasibaigus šioms atostogoms jo padėtis atsižvelgiant į tokias teises bus lygiai tokia pati kaip iki atostogų pradžios. Atsižvelgiant į vienodo požiūrio į vyrus ir moteris tikslą, kurio siekiama Bendruoju susitarimu dėl tėvystės atostogų, pareiga laikytis įgytų ar įgyjamų teisių turi būti suprantama kaip išreiškianti ypač svarbų Bendrijos socialinės teisės principą, kuris negali būti aiškinamas siaurai. Iš Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų tikslų matyti, kad šiame susitarime „įgytų arba įgyjamų teisių“ sąvoka apima visas tiesiogiai ar netiesiogiai iš darbo santykių kylančias teises ir naudą pinigais ar natūra, kurių darbuotojas turi teisę reikalauti iš darbdavio prasidedant vaiko priežiūros atostogoms. Tarp šių teisių ir naudos yra susijusios su darbo sąlygomis, kaip antai visą darbo dieną dirbančio asmens, paėmusio vaiko priežiūros atostogą ne visą darbo laiką,

³¹ Žr. pirmesnę išnašą.

³² 1996 m. birželio 3 d. Tarybos direktyva 96/34/EB (OL L 145, p. 4; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 285), iš dalies pakeista 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyva 97/75/EB (OL L 10, 1998, p. 24; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 263).

teisė į tai, kad darbdaviui vienašališkai nutraukiant neterminuotą darbo sutartį būtų laikomasi pranešimo termino, kurio trukmė priklausytų nuo darbuotojo darbo stažo įmonėje ir kuriuo siekiama palengvinti naujo darbo paieškas. Visos šios teisės ir nauda nebūtų užtikrintos, jeigu nesilaikant įstatyme numatyto pranešimo apie atleidimą termino, atleidžiant iš darbo per vaiko priežiūros atostogas ne visą darbo laiką, visai darbo dienai įdarbintas darbuotojas prarastų teisę į tai, kad jam priklausanti išeitinė kompensacija būtų nustatyta remiantis jo atlyginimu pagal darbo sutartį. Taip nacionalinės teisės aktai, dėl kurių vaiko priežiūros atostogų atveju sumažėtų iš darbo santykių kylančios teisės, galėtų atgrasyti darbuotojus pasinaudoti tokiomis atostogomis ir paskatinti darbdavį veikiau atleisti tuos darbuotojus, kurie yra vaiko priežiūros atostogose. Tai tiesiogiai prieštarautų Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų tikslams, vienas kurių – geriau suderinti šeiminių ir profesinių gyvenimą.

Teisingumo Teismas iš to padarė išvadą, jog Bendrasis susitarimas dėl tėvystės atostogų draudžia, kad darbdaviui vienašališkai be svarbios priežasties ir nesilaikant įstatyme numatyto pranešimo apie atleidimą iš darbo termino nutraukus neterminuotam laikotarpiui ir darbui visą darbo dieną įdarbinto darbuotojo darbo sutartį, kai pastarasis yra išėjęs vaiko priežiūros atostogų ne visą darbo laiką, šiam darbuotojui mokėtina kompensacija būtų apskaičiuojama remiantis atleidimo momentu jo gaunamu sumažintu atlyginimu.

Byloje *Hütter* (2009 m. birželio 18 d. sprendimas, C-88/08) Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos iki 18 metų išdirbti laikotarpiai neįskaitomi nustatant pakopą, suteikiamą valstybės narės valstybės tarnyboje pagal sutartį dirbantiems tarnautojams, įtvirtina diskriminaciją dėl amžiaus, kuri negali būti teisėtai pagrįsta ir kuri dėl to prieštarauja Bendrijos teisei.

Sprendime Teisingumo Teismas konstatavo, kad tokie teisės aktai, kuriais nustatomas skirtingas požiūris į asmenis atsižvelgiant į amžių, kurio sulaukę jie įgijo savo profesinę patirtį, įtvirtina skirtingą požiūrį, tiesiogiai grindžiamą amžiaus kriterijumi Direktyvos 2000/78/EB³³ 2 straipsnio 1 dalies ir 2 dalies a punkto prasme.

Tada Teisingumo Teismas nurodė, kad aptariamais teisės aktais siekiami tikslai, t. y. nesudaryti mažiau palankių sąlygų bendrajam viduriniam mokymui, palyginti su profesiniu mokymu, ir skatinti jaunų asmenų, įgijusių profesinį išsilavinimą, integraciją į darbo rinką, yra teisėti tikslai Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies prasme.

Vis dėlto Teisingumo Teismas pažymėjo, kad šie du tikslai atrodo prieštaraujantys vienas kitam, nes ginčijama priemonė negali vienu metu skatinti jų abiejų. Be to, dėl tikslo, kuriuo siekiama nesudaryti mažiau palankių sąlygų bendrajam viduriniam mokymui, palyginti su profesiniu mokymu, Teisingumo Teismas pabrėžė, jog amžiaus, kada buvo įgyta ankstesnė profesinė patirtis, kriterijus taikomas neatsižvelgiant į mokymo rūšį. Kalbant apie tikslą skatinti jaunų asmenų, įgijusių profesinį išsilavinimą, integraciją į darbo rinką, pažymėtina, kad Teisingumo Teismas nurodė, jog draudimas įskaityti profesinės patirties, įgytos prieš sueinant 18 metų, laikotarpius vienodai taikomas visiems pagal sutartį valstybės tarnyboje dirbantiems tarnautojams, neatsižvelgiant į tai, kokio amžiaus jie buvo įdarbinti. Kadangi tokia taisyklė neatsižvelgiama į įdarbinamų asmenų amžių, ji yra netinkama skatinant įdarbinti jaunus darbuotojus.

³³ 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79).

Teisingumo Teismas iš to padarė išvadą, kad aptariamais teisės aktais įtvirtinta diskriminacija negali būti laikoma pagrįsta, todėl ji prieštarauja Direktyvos 2000/78 1, 2 ir 6 straipsniams.

Aplinka

Kaip ir ankstesniais metais, Teisingumas Teismas nagrinėjo ypač daug bylų aplinkos teisės srityje.

Byloje *Komisija prieš Maltą* (2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas, C-76/08) Teisingumo Teismas turėjo išnagrinėti, ar, kaip teigė Komisija, 2004–2007 m. leidusi putpelių ir paprastųjų purpelių pavasarinę medžioklę, Maltos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyvą 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos³⁴.

Iš tikrųjų pagal šios direktyvos 7 straipsnio 1 ir 4 dalis šių dviejų paukščių rūšių negalima medžioti, kai jos grįžta į jaunikių auginimo vietas. Vis dėlto tos pačios direktyvos 9 straipsnio 1 dalyje numatyta šio draudimo išimčių sistema, kai nėra jokio kito priimtino sprendimo.

Teisingumo Teismas nurodė, kad net jeigu aptariamų metų rudenį iš tiesų šios dvi rūšys buvo Maltoje, medžiotojai per rudens medžioklę galėjo pagauti tik labai nedaug paukščių. Be to, per tą laiką šie paukščiai būna tik labai nedidelėje Maltos teritorijos dalyje. Galiausiai šių dviejų paukščių rūšių populiacijos lygio negalima laikyti nepakankamu. Iš Tarptautinės gamtos išsaugojimo sąjungos sudaryto paukščių, kuriems gresia išnykimas, raudonojo sąrašo matyti, kad aptariamoms rūšys priskirtos vadinamajai „nedidelį susirūpinimą keliančiai“ kategorijai. Teisingumo Teismo nuomone, šiomis konkrečiomis aplinkybėmis šių dviejų rūšių medžioklė rudens sezonu negali būti laikoma pavasarinei medžioklei alternatyviu kitu priimtiniu sprendimu, kurį gali pasirinkti Malta.

Tačiau tokia išvada visai nereiškia, jog atsiranda neribotos galimybės leisti medžioti pavasarį, nes tai daryti leidžiama, tik jeigu tai tikrai būtina ir nekyla rizika, kad nebus įgyvendinti kiti šia direktyva siejami tikslai. Taigi, Teisingumo Teismo manymu, leidimas medžioti pavasarį, kai šios dvi rūšys grįžta į jaunikių auginimo vietas, per kurį, palyginti su rudens sezonu, putpelių mirtingumas padidėja tris kartus, o paprastųjų purpelių – aštuonis kartus, nėra adekvatus sprendimas, griežtai atitinkantis šia direktyva siekiamą tikslą – išsaugoti tam tikras rūšis.

Tokiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad Maltos Respublika nesilaikė leidžiančios nukrypti nuostatos sąlygų, todėl neįvykdė įsipareigojimų pagal šią direktyvą.

Byloje *Komisija prieš Lenkiją* (2009 m. liepos 16 d. sprendimas, C-165/08) Teisingumo Teismas turėjo nuspręsti, ar, kaip teigė Komisija, bendrai nustačiusi genetiškai modifikuotų veislių sėklų prekybos draudimą ir neleidusi jų įtraukti į nacionalinį veislių katalogą, Lenkijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal direktyvas 2001/18/EB³⁵ ir 2002/53/EB³⁶.

Lenkijos Respublika tvirtino, kad direktyvos 2001/18 ir 2002/53 negalėjo būti taikomos nagrinėjamu atveju, nes jomis siekiama laisvo judėjimo bei aplinkos ir visuomenės sveikatos apsaugos tikslų, o nacionalinės teisės aktais – etinių ir religinių tikslų. Kitaip tariant, ginčijamos

³⁴ OL L 103, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 1 t., p. 98.

³⁵ 2001 m. kovo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/18/EB dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir panaikinanti Tarybos direktyvą 90/220/EEB (OL L 106, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 6 t., p. 77).

³⁶ 2002 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 2002/53/EB dėl bendrojo žemės ūkio augalų veislių katalogo (OL L 193, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 3 sk., 36 t., p. 281).

nacionalinės nuostatos nepatenka į šių direktyvų taikymo sritį, todėl dėl šių nuostatų atsirandančias GMO laisvo judėjimo kliūtis, galbūt pažeidžiančias EB 28 straipsnį, prireikus galima pateisinti remiantis EB 30 straipsniu.

Teisingumo Teismas laikėsi nuomonės, kad norint išspręsti bylą nereikia nagrinėti klausimo, ar valstybės narės gali remtis etiniais ar religiniais motyvais norėdamos pateisinti priimtas vidaus priemonės, nukrypstančias nuo direktyvų 2001/18 ir 2002/53 nuostatų. Pakanka konstatuoti, jog Lenkijos Respublika nepateikė įrodymų, kad ginčijamomis nacionalinėmis nuostatomis iš tiesų siekta nurodytų tikslų. Šiomis aplinkybėmis tokiais bendrais draudimais, kokie įtvirtinti ginčijamose nacionalinėse nuostatose, pažeisti Lenkijos Respublikai pagal Direktyvos 2001/18 22 ir 23 straipsnius bei Direktyvos 2002/53 4 straipsnio 4 dalį ir 16 straipsnį kylančys įpareigojimai. Teisingumo Teismas iš to padarė išvadą, kad valstybė narė, kuri draudžia genetiškai modifikuotų veislių sėklų laisvą apyvartą ir neleidžia įtraukti genetiškai modifikuotų veislių į nacionalinį veislių katalogą, neįvykdo įsipareigojimų pagal Direktyvos 2001/18 22 ir 23 straipsnius bei Direktyvos 2002/53 4 straipsnio 4 dalį ir 16 straipsnį.

Byloje dėl mokesčio už atliekas (2009 m. liepos 16 d. Sprendimas *Futura Imobiliare ir kt.*, C-254/08), kurioje buvo taikytas principas „teršėjas moka“, Teisingumo Teismas Direktyvos 2006/12/EB³⁷ 15 straipsnio a punktą išaiškino taip, kad pagal šiuo metu galiojančią Bendrijos teisę jis nedraudžia nacionalinės teisės aktų, kurie komunalinių atliekų tvarkymo ir šalinimo paslaugos išlaidoms padengti numato mokestį, apskaičiuojamą pagal dėl šios paslaugos vartotojų veiklos galinčių susidaryti atliekų kiekį, o ne pagal faktiškai susidariusių ir perduotų tvarkyti atliekų kiekį.

Teismas savo argumentus grindė aplinkybe, jog tuo atveju, kai atliekų turėtojai jas perduoda atliekų surinkėjui, minėtame 15 straipsnio a punkte numatyta, kad, remiantis principu „teršėjas moka“, atliekų šalinimo išlaidas turi padengti atliekų turėtojai. Tačiau dažnai yra sunku arba brangu nustatyti tikslų kiekvieno turėtojo perduotų tvarkyti komunalinių atliekų kiekį. Šiomis aplinkybėmis remiantis kriterijais, grindžiamais, pirma, dėl turėtojų veiklos galinčių susidaryti atliekų kiekiu, apskaičiuojamu pagal jų užimamų patalpų plotą bei paskirtį, ir (arba), antra, susidariusių atliekų pobūdžiu, būtų galima apskaičiuoti šių atliekų šalinimo išlaidas ir jas paskirstyti skirtingiems turėtojams, nes šie du parametrai daro tiesioginę įtaką minėtų išlaidų dydžiui.

Teisingumo Teismas patikslino, kad vis dėlto būtent prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis jam nurodytomis faktinėmis ir teisinėmis aplinkybėmis, turi patikrinti, ar mokestis už vidaus kietųjų komunalinių atliekų šalinimą nelemia to, kad tam tikri turėtojai, šiuo atveju viešbučiai, turi padengti išlaidas, akivaizdžiai neproporcingas dėl jų veiklos galinčių susidaryti atliekų kiekiui arba pobūdžiui.

Vizos, prieglobstis ir imigracija

Daugėja bylų prieglobsčio srityje, todėl Teisingumo Teismas pirmą kartą turėjo galimybę išaiškinti keletą direktyvų šiuo klausimu.

Byloje *Petrosian ir kt.* (2009 m. sausio 29 d. sprendimas, C-19/08) Teisingumo Teismas nagrinėjo prieglobsčio prašymo perdavimo procedūrą ir šiuo atžvilgiu turėjo progą išaiškinti Reglamentą (EB)

³⁷ 2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/12/EB dėl atliekų (OL L 114, p. 9).

Nr. 343/2003³⁸. Armėnų kilmės Petrosian šeima pateikė prieglobsčio prašymą Prancūzijoje, vėliau – Švedijoje. Švedijos valdžios institucijos norėjo grąžinti šeimą į Prancūziją, tačiau šį sprendimą Petrosian ginčijo kelis kartus, todėl pasibaigė minėto reglamento 20 straipsnio 1 dalies d punkte numatytas šešių mėnesių terminas. Šis terminas, skaičiuojamas nuo „sprendimo dėl skundo ar peržiūrėjimo priėmimo“, turi leisti prieglobsčio prašymą gavusiai valstybei narei imtis perdavimo, tačiau, tokiam terminui pasibaigus, ši valstybė narė tampa pati atsakinga. Pagrindinis bylos klausimas: nuo kokio įvykio galima pradėti skaičiuoti šešių mėnesių terminą.

Atsakydamas Teisingumo Teismas išskyrė dvi prielaidas, atsižvelgiant į tai, ar nacionalinės teisės aktuose numatytas skundas, dėl kurio sustabdomas vykdymas, ar ne. Taigi jis nusprendė, kad jei nenumatytas joks skundas, sustabdantis vykdymą, perdavimo vykdymo terminas skaičiuojamas nuo eksplicitinio ar numanomo sprendimo, kuriuo valstybė narė, į kurią kreipiamasi, kad ji pritartų perdavimui, sutinka atsiimti suinteresuotąjį asmenį. Tačiau jei prašančiosios perdavimo valstybės narės teisės aktuose numatyta, jog pateikus skundą perdavimo vykdymas sustabdomas, jo terminas skaičiuojamas ne nuo laikinojo teismo sprendimo, sustabdančio perdavimo procedūros vykdymą, o tik nuo teismo sprendimo dėl procedūros pagrįstumo, kuris daugiau nesudaro kliūčių perduoti, priėmimo. Iš tikrųjų, atsižvelgiant į termino valstybėms narėms nustatymo tikslą, jo pradžios momentas turi būti nustatytas taip, kad valstybės narės turėtų šešių mėnesių terminą, kuriuo galėtų visapusiškai pasinaudoti sprendamos praktinius perdavimo klausimus. Be to, Teisingumo Teismas atsižvelgė į teisminės gynybos ir valstybių narių proceso autonomijos principų laikymąsi.

Byloje *Elgafaji* (2009 m. vasario 17 d. sprendimas, C-465/07) Teisingumo Teismas turėjo pareikšti savo poziciją dėl Direktyvos 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams būtiniausių standartų³⁹ 15 straipsniu suteikiamos papildomos apsaugos apimtį. Pateiktu klausimu siekta sužinoti, ar šio straipsnio c punkte numatytą sąlygą, kad egzistuoja „rimta ir asmeninė grėsmė civilio gyvybei ar asmeniui dėl neapgalvoto [aklo] smurto tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto metu“, reikia, kaip to reikalauja Europos žmogaus teisių teismas, suprasti kaip nustatančią reikalavimą, kad papildomos apsaugos prašytojas pateiktų įrodymų, jog pavojus jam kyla dėl konkrečiai su jo situacija susijusių priežasčių.

Teisingumo Teismas į šį klausimą atsakė neigiamai. Visų pirma jis patvirtino, jog 15 straipsnis yra savarankiškas, nurodydamas, kad jo turinys skiriasi nuo Europos žmogaus teisių konvencijos (EŽTK) 3 straipsnio turinio ir todėl turi būti aiškinamas savarankiškai. Tada jis nurodė, kad atsižvelgiant į tai, jog smurtinis veiksmas c punkte apibrėžtas kaip „rimta ir asmeninė grėsmė (prašytojo) gyvybei ar asmeniui“, jis apima bendresnį smurto pavojų nei kitos dvi tame pačiame straipsnyje numatytų smurto veiksmų rūšys, kaip antai mirties bausmė, kurios apima situacijas, kai prašytojui kyla pavojus patirti konkrečios rūšies smurtą. Be to, nurodyta grėsmė būdinga bendrai „tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto“ situacijai.

Galiausiai šias grėsmes keliantis smurtas yra apibūdinamas kaip „aklas“, ir tai reiškia, kad jis gali būti nukreiptas prieš asmenis, neatsižvelgiant į jų asmeninę situaciją. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas paaiškino, kad kuo prašytojas sugebės pateikti daugiau įrodymų, jog pavojus jam kyla konkrečiai

³⁸ 2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003, nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus (OL L 50, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 109).

³⁹ 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų (OL L 304, p. 12; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 7 t., p. 96).

dėl su jo asmenine situacija susijusių priežasčių, tuo mažesnis aklo smurto laipsnis būtinas, kad jam būtų suteikta papildoma apsauga. Teisingumo Teismas padarė išvadą ir pabrėžė, kad toks 15 straipsnio c punkto aiškinimas visiškai atitinka Europos žmogaus teisių konvenciją ir visų pirma su jos 3 straipsniu susijusią teismo praktiką.

Galiausiai sujungtose bylose *Zurita García ir Choque Cabrera* (2009 m. spalio 22 d. sprendimas, C-261/08 ir C-348/08) kilo klausimas, ar Konvencija, įgyvendinanti Šengeno sutartį (toliau – KJŠS), ir Šengeno sienų kodeksas įpareigoja valstybių narių kompetentingas institucijas priimti sprendimą išsiųsti kiekvieną trečiosios valstybės pilietį, dėl kurio nustatyta, kad jis valstybės narės teritorijoje yra neteisėtai. Ši byla susijusi su María Julia Zurita García ir Aurelio Choque Cabrera, kurių atžvilgiu priimti du sprendimai išsiųsti, nes jie Ispanijos teritorijoje buvo neteisėtai. Tačiau pagal Ispanijos įstatymą ir jo aiškinimą šiuo atveju taikoma sankcija turi apsiriboti bauda, nes nėra papildomų aplinkybių, pateisinančių jos pakeitimą išsiuntimu. Todėl M. J. Z. Garcia ir A. C. Cabrera kreipėsi į nacionalinį teismą, kuris savo ruožtu – į Teisingumo Teismą.

Atsakydamas Teisingumo Teismas visų pirma konstatavo, kad atitinkamo teksto versija ispanų kalba ir versijos kitomis kalbomis nesutampa. Kadangi tik pagal versiją ispanų kalba valdžios institucijoms nustatoma pareiga, o ne galimybė išsiųsti, Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad iš tiesų teisės aktų leidėjas nenorėjo nustatyti valstybės narės pareigos išsiųsti. Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad KJŠS pirmenybė teikiama savanoriškam neteisėtai esančių piliečių išvykimui. Be to, nors KJŠS numatyta, kad tam tikromis aplinkybėmis trečiosios valstybės pilietis turi būti išsiųstas iš valstybės narės, kurios teritorijoje buvo sulaikytas, tai turi vykti pagal atitinkamos valstybės narės nacionalinėje teisėje numatytas sąlygas. Todėl Teisingumo Teismas nurodė, kad kiekviena valstybė narė savo nacionalinėje teisėje turi numatyti KJŠS įtvirtintų bazinių taisyklių, skirtų trečiųjų valstybių piliečiams, neatitinkantiems ar nebeatitinkantiems trumpalaikio buvimo jos teritorijoje sąlygų, įgyvendinimo nuostatas, ypač kiek tai susiję su išsiuntimo vykdymo sąlygomis. Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad nei KJŠS, nei Šengeno sienų kodeksas neįpareigoja valstybių narių priimti sprendimo išsiųsti trečiosios valstybės pilietį, kuris valstybės narės teritorijoje yra neteisėtai.

Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose ir tarptautinės privatinės teisės srityje

2009 m. buvo priimta labai daug svarbių sprendimų tarptautinės privatinės teisės srityje. Pirmiausia reikia nurodyti 2009 m. spalio 6 d. Sprendimą *ICF* (C-133/08), kuriame Teisingumo Teismas pirmą kartą aiškino Romos konvenciją dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės⁴⁰. Gavęs keletą klausimų dėl Konvencijos 4 straipsnio, Teisingumo Teismas priminė, kad ji sudaryta siekiant tarptautinės privatinės teisės srityje tęsti teisės vienodinimo darbą, pradėtą priėmus Briuselio konvenciją dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų vykdymo⁴¹. Pagal Romos konvenciją šalys gali pasirinkti jų sudarytai sutarčiai taikytiną teisę. To nepadarius, sutarčiai taikoma valstybės, su kuria sutartinė prievolė yra labiausiai susijusi, teisė. Be to, Konvencijoje numatytos prielaidos dėl šalies, turinčios įvykdyti pareigą, labiausiai būdingą tai sutarčiai, įprastos gyvenamosios vietos ir dėl specialių ryšio kriterijų, ypač prekių vežimo sutartims. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas nusprendė, kad šios Konvencijos 4 straipsnio 4 dalyje numatytas ryšio kriterijus taikomas frachtavimo sutarčiai, kitai nei frachtavimo „vienai kelionei sutartis“, tik jeigu pagrindinis sutarties dalykas yra ne paprastas transporto priemonės suteikimas, bet būtent prekių vežimas. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, jog šios Konvencijos 4 straipsnio 5 dalį reikia aiškinti taip, kad jei iš visų

⁴⁰ Konvencija dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės, pateikta pasirašyti Romoje 1980 m. birželio 19 dieną (OL L 266, 1980, p. 1).

⁴¹ 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo (OL L 299, 1972, p. 32).

aplinkybių aiškiai matyti, jog sutartis labiau susijusi su kita valstybe nei ta, kuri nustatyta remiantis vienu iš minėtos Konvencijos 4 straipsnio 2–4 dalyse numatytų kriterijų, teismas turi netaikyti šių kriterijų ir taikyti valstybės, su kuria ši sutartis labiausiai susijusi, teisę. Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad tam tikrai sutarties daliai išimties tvarka gali būti taikoma skirtinga teisė nei ta, kuri taikoma likusiai sutarties daliai, tik jeigu tos dalies dalykas yra atskiras.

Verta paminėti keletą sprendimų, susijusių su Reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Briuselio reglamentas I)⁴² ir 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo (Briuselio konvencija) aiškinimu. Bylos *Apostolides* (2009 m. balandžio 28 d. sprendimas, C-420/07) problematika susijusi su Kipro padalijimu 1974 m. įsiveržus Turkijos armijai. Kipro Respublika, kuri įstojo į Europos Sąjungą 2004 m., iš tiesų kontroliuoja tik pietinę salos dalį, o šiaurinė dalis priklauso Šiaurės Kipro Turkų Respublikai, kurią pripažįsta tik Turkija. Šiomis aplinkybėmis prie Kipro Respublikos stojimo akto pridėtame protokole numatyta, kad Bendrijos teisės taikymas sustabdomas tose teritorijos dalyse, kuriose Kipro Respublikos vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės. Kipro pilietis, siekdamas, jog būtų pripažinti ir įvykdyti du pietinėje salos dalyje buveinę turinčio teismo sprendimai, kuriais du Jungtinės Karalystės piliečiai įpareigojami atlaisvinti šiaurinėje dalyje esančią nuosavybę, pareiškė ieškinį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme, t. y. Jungtinės Karalystės teisme, kuris savo ruožtu Teisingumo Teismui uždavė keletą klausimų dėl Reglamento Nr. 44/2001 aiškinimo ir taikymo. Teisingumo Teismas visų pirma nusprendė, kad protokole numatyta leidžiančia nukrypti nuostata nedraudžiama taikyti Reglamento Nr. 44/2001 Kipro teismo, kuris yra vyriausybės kontroliuojamoje dalyje, priimtam sprendimui dėl šiaurinėje dalyje esančio nekilnojamojo turto. Tada Teisingumo Teismas konstatavo, kad aplinkybė, jog nekilnojamasis turtas yra toje valstybės dalyje, kurioje jos vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės, ir tai, kad dėl to aptariamų sprendimų praktiškai negalima įgyvendinti sklypo buvimo vietoje, nesudaro kliūčių priimti ir vykdyti sprendimus kitoje valstybėje narėje. Reglamento Nr. 44/2001 22 straipsnio 1 punktas susijęs tik su tarptautine valstybių narių teismų jurisdikcija ir netaikomas vidiniam jų teismų jurisdikcijos paskirstymui. Be to, dėl valstybės narės, kurioje siekiama pripažinti teismo sprendimą, viešąją tvarka grindžiamos išlygos Teisingumo Teismas nurodė, jog teismas negali atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo motyvuodamas vien tuo, kad, jo nuomone, tame sprendime klaidingai taikyta nacionalinė arba Bendrijos teisė, antraip kiltų pavojus, jog nebus įgyvendintas Reglamento Nr. 44/2001 tikslas. Tokiu atveju išlyga remiamasi tik tuomet, kai dėl teisės klaidos sprendimo pripažinimu arba vykdymu būtų akivaizdžiai pažeista atitinkamos valstybės narės vidaus teisinės sistemos esminė teisės norma. Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad negalima atsisakyti pripažinti arba vykdyti už akių priimto sprendimo, kai atsakovas galėjo jį apskųsti, nurodydamas, jog bylos iškėlimo dokumentas arba lygiavertis dokumentas nebuvo jam įteiktas arba apie jį jam pranešta laiku ir tokiu būdu, kad jis galėtų pasirengti gynybai.

Byloje *Allianz (buvusi Riunione Adriatica di Sicurta)* (2009 m. vasario 10 d. sprendimas, C-185/07) Teisingumo Teismas nusprendė, jog valstybės narės teismo nustatytas įpareigojimas, kuriuo asmeniui draudžiama pradėti arba tęsti procesą kitos valstybės narės teisme (*anti-suit injunction*)⁴³ remiantis tuo, kad toks procesas pažeidžia arbitražinį susitarimą, prieštarauja Reglamentui Nr. 44/2001. Teisingumo Teismas priminė, kad procesas, kuris užbaigiamas priimant *anti-suit injunction*, nepatenka į Reglamento Nr. 44/2001 taikymo sritį, tačiau jis gali neigiamai paveikti šio reglamento veiksmingumą. Taip visų pirma gali atsitikti atveju, kai toks procesas trukdo

⁴² 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 (OL L 12, 2001, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk. 4 t., p. 42).

⁴³ Taip pat žr. 2004 m. balandžio 27 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Turner* (C-159/02, Rink. p. I-3565).

kitos valstybės narės teismui įgyvendinti savo jurisdikciją pagal Reglamentą Nr. 44/2001. Taigi Teisingumo Teismas nusprendė, kad jeigu atsižvelgus į ginčo dalyką, t. y. teisių, kurioms apginti skirtas procesas, pobūdį, procesas patenka į Reglamento Nr. 44/2001 taikymo sritį, preliminarus klausimas dėl arbitražinio susitarimo taikymo taip pat patenka į šio reglamento taikymo sritį. Iš to matyti, kad prieštaravimas dėl jurisdikcijos, pagrįstas sudarytu arbitražiniu susitarimu, patenka į Reglamento Nr. 44/2001 taikymo sritį, todėl tik šis teismas gali priimti sprendimą dėl šio prieštaravimo bei dėl savo jurisdikcijos pagal šį reglamentą. Tai, kad valstybės narės teismui, kuris paprastai kompetentingas spręsti ginčą pagal Reglamentą Nr. 44/2001, nustatant *anti-suit injunction* sudaroma kliūtis nuspręsti, ar minėtas reglamentas taikytinas jam nagrinėti pateiktam ginčui, neišvengiamai reiškia, kad iš šio teismo atimama teisė priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos. Taigi *anti-suit injunction* neatitinka bendrojo principo, pagal kurį kiekvienas teismas, kuriam pateiktas ginčas, pagal jam taikytinas taisykles pats nustato, ar jis kompetentingas jį spręsti. Be to, jis kenkia valstybių narių pasitikėjimui viena kitos teisinėmis sistemomis bei teismais. Todėl jis nesuderinamas su Reglamentu Nr. 44/2001.

Reglamento Nr. 44/2001 taikymo sritis taip pat buvo nagrinėjama byloje *SCT Industri* (2009 m. liepos 2 d. sprendimas, C-111/08). Teisingumo Teismas nusprendė, kad šis reglamentas netaikomas vykstant nemokumo procedūrai pateiktam prašymui dėl turto grąžinimo. Konkrečiai kalbant, atsižvelgiant į glaudų ryšį tarp bankroto procedūros ir prašymo, kuriuo siekiama panaikinti akcijų perdavimą, atliktą administratoriaus per nemokumo procedūrą, šis prašymas patenka į Reglamento Nr. 44/2001 taikymo išimtį dėl bankroto.

Ankstesnėje byloje *Color Drack* (2007 m. gegužės 3 d. sprendimas, C-386/05, Rink. p. I-3699) Teisingumo Teismui teko spręsti dėl prekių pirkimo-pardavimo sutarčių, numatančių keletą pristatymo vietų, o byloje *Rehder* (2009 m. liepos 9 d. sprendimas, C-204/08) jis nagrinėjo paslaugų teikimo sutartis, kuriose numatytos kelios paslaugų teikimo vietos, būtent vežimo oru sutartį. Šioje byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad Reglamento Nr. 44/2001 5 straipsnio 1 punkte įtvirtinta specialios jurisdikcijos sutartinių prievolių srityje taisyklė atitinka artumo reikalavimą ir yra pagrįsta glaudžiu ryšiu tarp sutarties ir bylą nagrinėjančio teismo. Taigi, kai numatytos kelios paslaugų teikimo vietos skirtingose valstybėse narėse, atsižvelgiant į artumo ir nuspėjamumo reikalavimus reikia nustatyti vietą, kuri užtikrina glaudžiausią ryšį tarp aptariamos sutarties ir kompetentingo teismo, ypač tą, kur pagal sutartį turi būti suteiktos pagrindinės paslaugos. Asmenų vežimo oru iš vienos valstybės narės į kitą pagal sutartį, sudarytą su viena oro bendrove, atveju teismas, turintis jurisdikciją nagrinėti šia vežimo sutartimi ir Reglamentu (EB) Nr. 261/2004, nustatančiu bendras kompensavimo keleiviams taisykles⁴⁴, grindžiamą ieškinį dėl kompensacijos, ieškovo pasirinkimu yra tas teismas, kurio teritorijoje yra lėktuvo išvykimo ar atvykimo vieta.

2009 m. balandžio 2 d. Sprendime *Gambazzi* (C-394/07) Teisingumo Teismas aiškino „sprendimo“ sąvoką Briuselio konvencijos nuostatų dėl pripažinimo ir vykdymo prasme bei atsisakymo pripažinti ir vykdyti tuo atveju, kai pažeista valstybės narės, į kurią kreiptasi, viešojo tvarka, pagrindo apimtį. Visų pirma jis nusprendė, kad už akių priimti sprendimas ar nutartis laikomi „sprendimais“, jeigu jie buvo priimti civiliniame procese, kuriame iš esmės laikytasi rungtyniškumo principo. Iš tiesų Briuselio konvencijos 25 straipsnis apima bet kurį susitariančiųjų šalių teismo priimtą sprendimą. Tam, jog šie teismų sprendimai patektų į minėtos konvencijos taikymo sritį, pakanka, kad iki momento, kai prašoma juos pripažinti ir vykdyti, juos priėmusioje valstybėje bylos būtų

⁴⁴ 2004 m. vasario 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 261/2004, nustatantis bendras kompensavimo ir pagalbos keleiviams taisykles atsisakymo vežti ir skrydžių atšaukimo arba atidėjimo ilgam laikui atveju, panaikinantys Reglamentą (EEB) Nr. 295/91 (OL L 46, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 7 sk., 8 t., p. 10).

buvusios nagrinėtos ar galėjusios būti nagrinėtos laikantis rungtyniškumo principo. Teisingumo Teismas patikslino, kad aplinkybės, jog teismas sprendimą priėmė laikydamas, kad atsakovas, kuris nuolat dalyvavo posėdžiuose, neįvykdė įpareigojimų, nepakanka užginčyti pripažinimo „sprendimu“. Antra, Teisingumo Teismas nusprendė, jog valstybės, kurioje siekiama sprendimo pripažinimo, teismas, remdamasis viešąja tvarka pagrįsta išlyga, gali atsižvelgti į tai, kad sprendimą priėmusios valstybės teismas priėmė sprendimą dėl ieškovo reikalavimų neišklausęs atsakovo, kuris nuolat dalyvavo teismo posėdžiuose, bet nutartimi buvo pašalintas iš proceso, nes neįvykdė tame pačiame procese priimtomis kitomis ankstesnėmis nutartimis nustatytų įpareigojimų. Viešąja tvarka grindžiama išlyga galima remtis, jeigu matyti, kad pašalinimo priemonė buvo akivaizdus ir neproporcingas atsakovo teisės būti išklausytam pažeidimas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti ne tik sąlygas, kuriomis priimti prašomi vykdyti sprendimai, bet ir sąlygas, kuriomis buvo priimtos nutartys dėl teismo įpareigojimų, ir ypač patikrinti atsakovui suteiktas teisių gynimo priemones ir jo galimybę būti išklausytam.

Teisingumo Teismas taip pat turėjo aiškinti tam tikras Reglamento Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinimo Reglamento Nr. 1347/2000⁴⁵, nuostatas. Visų pirma reikia paminėti bylą *Hadadi* (2009 m. liepos 16 d. sprendimas, C-168/08), kurioje Teisingumo Teismas pareiškė savo poziciją dėl sutuoktinių pilietybės kriterijaus pasirenkant teismą, turintį jurisdikciją santuokos nutraukimo byloje. Nagrinėjamu atveju abu sutuoktiniai turėjo dvigubą Prancūzijos ir Vengrijos pilietybę ir kiekvienas pateikė skyrybų prašymą vienoje iš šių šalių. Pirmiausia Teisingumo Teismas konstatavo, kad Reglamente Nr. 2201/2003 nedaromas skirtumas, atsižvelgiant į tai, ar asmuo turi vieną, ar kelias pilietybes. Todėl šio reglamento nuostata, numatanti sutuoktinių pilietybės valstybės narės teismų jurisdikciją, negali būti aiškinama skirtingai, kai abu sutuoktiniai turi tokią pačią dvigubą pilietybę, ir kitaip, kai jie turi tik vieną bendrą pilietybę. Tuo atveju, kai abu sutuoktiniai turi teismo, kuriame iškelta byla, valstybės narės ir kitos valstybės narės pilietybes, šis teismas turi atsižvelgti į tai, kad sutuoktiniai taip pat turi kitos valstybės narės pilietybę ir kad jos teismai galėjo turėti jurisdikciją pagal minėtą reglamentą. Tada Teisingumo Teismas nurodė, kad šiame reglamente įtvirtintos jurisdikcijos santuokos nutraukimo bylose taisyklės pagrįstos keliais objektyviais alternatyviais kriterijais, tarp jų nenumatant jurisdikcijos pagrindų hierarchijos. Todėl leidžiama, kad egzistuotų keli jurisdikciją turintys teismai, nenumatant jų hierarchijos. Iš to Teisingumo Teismas padarė išvadą, jog tuo atveju, kai abu sutuoktiniai turi dviejų tų pačių valstybių narių pilietybę, pagal Reglamentą draudžiama atmesti vienos iš šių valstybių narių teismų jurisdikciją remiantis tuo, kad ieškovas neturi kitų sąsajų su šia valstybe. Taip pat jis paaikšino, kad valstybių narių, kurių pilietybę turi sutuoktiniai, teismai turi jurisdikciją pagal šį reglamentą, ir sutuoktiniai gali pasirinkti, kurios valstybės narės teisme pareikšti ieškinį.

Antra, byloje A (2009 m. balandžio 2 d. sprendimas, C-523/07) Teisingumo Teismas pirmą kartą aiškino vaiko „nuolatinės gyvenamosios vietos“ sąvoką kaip kriterijų nustatant jurisdikciją turintį teismą bylose dėl tėvų valdžios. Kadangi Reglamente Nr. 2201/2003 nėra jokios nuorodos į valstybių narių teisę siekiant nustatyti sąvokos „nuolatinė gyvenamoji vieta“ prasmę bei apimtį, Teisingumo Teismas nusprendė, kad tai savarankiška sąvoka. Atsižvelgiant į šio reglamento kontekstą ir tikslą, nuolatinė gyvenamoji vieta yra ta, kur vaikas jau iš dalies integravęsis į socialinę ir šeiminingą aplinką. Šiuo atžvilgiu, be kita ko, turi būti atsižvelgta į gyvenimo valstybės narės teritorijoje ir šeimos persikėlimo į šią valstybę trukmę, teisėtumą, sąlygas ir priežastis, vaiko pilietybę, mokyklos lankymo vietą ir sąlygas, kalbų žinias ir šeiminius bei socialinius vaiko ryšius toje valstybėje.

⁴⁵ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (OL L 338, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 243).

Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nustatyti vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą turi nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į visas kiekvienam konkrečiam atvejui būdingas faktines aplinkybes. Be to, Teisingumo Teismas patikslino neatidėliotinų ar apsaugos priemonių tvarką Reglamento Nr. 2201/2003 20 straipsnio prasme. Taikyti šias priemones gali nuspręsti nacionalinis teismas, jeigu priemonės yra neatidėliotinos, jos taikomos asmenims, esantiems atitinkamoje valstybėje narėje, ir yra laikinojo pobūdžio. Tokių priemonių, priimamų labiausiai atsižvelgiant į vaiko interesus, skyrimas ir jų privalomas pobūdis nustatomas pagal nacionalinę teisę. Kai apsaugos priemonė jau paskirta, nacionalinis teismas neprivalo bylos perduoti jurisdikciją turinčiam kitos valstybės narės teismui. Vis dėlto, jeigu siekiant labiausiai apsaugoti vaiko interesus reikalinga, nacionalinis teismas, kuris nusprendė, jog neturi jurisdikcijos šiuo atveju, privalo pranešti apie tai jurisdikciją turinčiam kitos valstybės narės teismui.

2009 m. birželio 25 d. Sprendime *Roda Golf & Beach Resort* (C-14/08) buvo nagrinėtas ne teisminėje procedūroje priimtų notarinės formos dokumentų įteikimas. Teisingumo Teismas šiame sprendime nurodė, kad „neteisminio dokumento“ sąvoka Reglamento Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse⁴⁶ 16 straipsnio prasme yra Bendrijos teisės sąvoka. Iš tiesų Amsterdamo sutarties tikslas – sukurti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, taip pat iš ES sutarties į EB sutartį perkelta tvarka, leidžianti imtis priemonių teismų bendradarbiavimo užsienio elementą turinčių civilinių bylų srityje, patvirtina, kad valstybės narės norėjo įtvirtinti tokias priemones Bendrijos teisės sistemoje ir taip nustatyti jų savarankiško aiškinimo principą. Teisingumo Teismas nusprendė, kad notarinės formos dokumento įteikimas ne teisminėje procedūroje patenka į Reglamento Nr. 1348/2000 taikymo sritį. Iš tikrųjų, kadangi Bendrijos įteikimo sistema skirta tam, kad deramai veiktų vidaus rinka, EB 65 straipsnyje ir Reglamente Nr. 1348/2000 numatyto teismų bendradarbiavimo negalima taikyti tik teisminėmis procedūromis. Jeigu šiam bendradarbiavimui būdingi užsienio elementai ir jis būtinas, kad vidaus rinka deramai veiktų, taip bendradarbiauti galima ne tik vykstant tokiai procedūrai. Teisingumo Teismas patikslino, kad ši plati neteisminio dokumento apibrėžtis negali lemti per didelių įpareigojimų nacionaliniams teismams jų turimų išteklių atžvilgiu, nes, pirma, valstybės narės taip pat gali kaip perduodančiąsias arba gaunančiąsias agentūras dokumentams įteikti paskirti ne šiuos nacionalinius teismus, bet kitus subjektus ir, antra, valstybėms narėms leidžiama numatyti galimybę kitoje valstybėje narėje gyvenantiems asmenims įteikti dokumentus tiesiogiai paštu.

Policijos ir teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose

Byloje *Wolzenburg* (2009 m. spalio 6 d. sprendimas, C-123/08) Teisingumo Teismui buvo užduotas klausimas dėl nacionalinės teisės akto, numatančio nevienodą savo ir kitų valstybių narių piliečių vertinimą, kiek tai susiję su atsisakymu vykdyti Europos arešto orderį, atitikties Sąjungos teisei. Iš tiesų Nyderlandų teisės akte, įgyvendinančiame Pagrindų sprendimą 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio⁴⁷, skirtingai nei savo piliečių atveju, kitų valstybių narių piliečių atžvilgiu nustatyta, kad šis orderis nevykdomas, tik jeigu jie teisėtai penkerius metus nepertraukiamai gyveno Nyderlanduose ir turi nuolatinį leidimą gyventi šalyje. Teisingumo Teismas visų pirma konstatavo, kad EB 12 straipsnio pirma pastraipa yra taikytina, nes valstybės narės, įgyvendindamos ES sutarties pagrindų priimtą pagrindų sprendimą, negali pažeisti Bendrijos teisės, būtent EB sutarties nuostatų dėl kiekvienam Sąjungos piliečiui pripažįstamos teisės laisvai judėti ir apsigyventi

⁴⁶ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 (OL L 160, p. 37; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 1 t., p. 227).

⁴⁷ 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos (OL L 190, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 19 sk. 6 t., p. 34).

valstybių narių teritorijoje. Tada Teisingumo Teismas nurodė, jog pagrindų sprendimo 4 straipsnio 6 punktą reikia aiškinti taip, kad kai orderis susijęs su Sąjungos piliečiu, jį vykdanti valstybė narė be gyvenimo šioje valstybėje trukmės reikalavimo negali šio orderio nevykdymo pagrindo taikymo dar sieti su papildomais administraciniais reikalavimais, kaip antai turėti nuolatinį leidimą gyventi šalyje. Galiausiai Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad EB 12 straipsnyje numatytas nediskriminavimo principas nedraudžia vykdančiosios valstybės narės teisės akto, pagal kurį šios valstybės kompetentinga teisminė institucija atsisako vykdyti Europos arešto orderį, išduotą dėl šios valstybės piliečio siekiant įvykdyti laisvės atėmimo bausmę, nors kai kalbama apie kitos valstybės narės pilietį, kuris kaip Sąjungos pilietis turi teisę gyventi šalyje, toks atsisakymas siejamas su reikalavimu, kad šis pilietis būtų teisėtai išgyvenęs nepertraukiamą penkerių metų laikotarpį minėtoje vykdančiojoje valstybėje narėje. Šią išvadą Teisingumo Teismas pagrindė tuo, jog tokia sąlyga, pirma, siekiama įsitikinti, jog kitos valstybės narės pilietis yra pakankamai integravęsis vykdančiojoje valstybėje narėje, ir, antra, ji neviršija to, kas būtina šiam tikslui pasiekti.